

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra botaniky a fyziologie rostlin

**Dotační politika a její význam pro zemědělství v okrese
Kolín**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Anna Svobodová

Obor studia: Rozvoj venkovského prostoru

Vedoucí práce: prof. Ing. Václav Hejnák, Ph.D.

© 2020 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Dotační politika a její význam pro zemědělství v okrese Kolín" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21. 7. 2020 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu prof. Ing. Václavu Hejnákovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, jeho cenné rady a připomínky. Mé poděkování patří též zemědělcům a zúčastněné veřejnosti za čas strávený s vyplňováním dotazníků. V poslední řadě chci poděkovat mé mamince, Aleně Svobodové, za gramatickou kontrolu práce.

Dotační politika a její význam pro zemědělství v okrese Kolín

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na dotační politiku a její význam pro oblast zemědělství v okrese Kolín. Za pomoci odborné literatury byl popsán termín zemědělství a byla charakterizována dotační politika v oblasti zemědělství.

Byly stanoveny cíle práce, kterými bylo zhodnocení významu dotací na hospodaření zemědělských podniků v okrese Kolín, charakteristika tohoto okresu z pohledu zemědělské činnosti, s čímž souvisí klimatické podmínky území a demografie.

Dále byly stanoveny dvě hypotézy. První hypotéza zněla, že dotace poskytnuté zemědělským podnikům mají pozitivní vliv na jejich rozvoj. Druhá hypotéza pravila, že nabízených dotací pro zemědělce je dostatek a zemědělci jsou s nabídkou spokojeni.

K dosažení stanovených cílů a hypotéz byly použity dva dotazníky, jeden pro zemědělce a druhý pro veřejnost. K dotazníkovému šetření pro zemědělce byli vybráni soukromí zemědělci a zemědělské podniky hospodařící na území okresu Kolín. Dotazníkového šetření určeného pro veřejnost se účastnila široká veřejnost žijící na území okresu Kolín.

K odpovědi na stanovené hypotézy sloužily především dotazníky pro zemědělce, zatímco dotazník pro veřejnost měl za úkol získání názoru veřejnosti a zjištění jejich znalostí a představ o dotacích určených pro zemědělství.

Na základě získaných odpovědí od zemědělců byl vyvozen závěr, že nastavení dotační politiky vnímají poněkud skepticky a před samotným poskytováním dotací by upřednostnili rovný trh, na kterém by žádných dotací nebylo třeba a nabídka by pokrývala poptávku. Většina dotázaných sice vyjádřila svou nespokojenost se systémem, který někteří nazvali až jako byrokratický, ale zároveň uznali, že je to pro ně možnost, jak dosáhnout zajímavých a přínosných podpor, které jim jsou nápomocné nejen v těžkých časech. Tím se potvrdila první hypotéza, kdy zemědělci souhlasili s pozitivním vlivem dotací na rozvoj jejich podnikání. Taktéž souhlasili s dostatečnou nabídkou dotací, které jim jsou poskytovány, a tím byla potvrzena i druhá hypotéza.

Stanovené cíle práce byly taktéž splněny za pomoci dotazníkových šetření, dále také za pomoci dat z Českého statistického úřadu.

Klíčová slova: dotace, zemědělství, SZIF, Společná zemědělská politika, Program rozvoje venkova, okres Kolín

Subsidy policy and its importance for agriculture in the Kolín district

Summary

The diploma thesis is focused on the subsidy policy and its importance for agriculture in Kolín district. Terms of agriculture and agricultural subsidy policy have been defined using a thorough literature study.

The objective of the work is to assess the importance of subsidies and its influence on the management of agricultural holdings in Kolín district. Characteristics of this district from the point of view of agricultural activity and related climatic conditions of the territory as well as its demographics have been taken into consideration as well.

The theses works with two hypotheses. The first hypothesis is that subsidies granted to farms have a positive impact on their development. The second hypothesis is that there are enough subsidies for farmers, who are satisfied with the offer.

In order to achieve the objective and asses above mentioned hypotheses there were used two questionnaires, one for farmers and one for public. Private farmers and farms based in Kolín district have been chosen for the questionnaire survey among farmers. The other questionnaire survey intended for public was answered by general public living in Kolín district.

Questionnaires for farmers were mainly used to answer the two hypotheses, while the public questionnaire was intended to obtain public opinion and to identify their knowledge and ideas on subsidies for agriculture.

Based on the responses received from farmers I have come to a conclusion that they seem to have rather sceptical point of view regarding subsidy policies. They seem to prefer an equal market in which no subsidies would be needed and supply would cover demand over the actual granting of subsidies. While most respondents expressed their dissatisfaction with the system which some called bureaucratic, they also acknowledged that it was an opportunity for them to achieve interesting and beneficial support that would help them not only in difficult times. This fact has confirmed the first hypothesis where farmers agreed to have a positive impact of subsidies on the development of their business. They also agreed to a sufficient offer of the subsidies granted to them, thus confirming the second hypothesis.

The stated objectives of the work were also met with the help of questionnaire surveys, as well as with data from the Czech Statistical Office.

Keywords: grants, agriculture, SZIF, Common agricultural policy, Rural development program, Kolín district

Obsah

1	Úvod	1
2	Stanovení cílů práce a hypotéz	2
3	Přehled literatury	3
3.1	Charakteristika zemědělství	3
3.1.1	Mimoprodukční funkce zemědělství	4
3.1.2	Zaměstnanost v zemědělství	4
3.2	Zemědělství v České Republice	6
3.2.1	Počátky zemědělství	6
3.2.2	Změny v zemědělství po roce 1989	7
3.3	Dotace a podpory	8
3.3.1	Rozdělení dotací a zdroje pro zemědělce	9
3.4	Společná zemědělská politika Evropské unie	11
3.4.1	Nástroje Společné zemědělské politiky	12
3.4.2	Cíle Společné zemědělské politiky	13
3.4.3	Přímé platby	15
3.4.4	Program rozvoje venkova	17
3.4.5	Připravované Programové období 2021 – 2027	18
3.5	Národní dotace	19
3.5.1	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond.....	20
3.6	Vliv dotací na české zemědělství a aktuální situace v zemědělství	20
3.7	Dotace v zemědělství v zahraničí	22
4	Materiál a metody	24
4.1	Charakteristika okresu Kolín	24
4.1.1	Demografie	24
4.1.2	Přírodní podmínky území	25
4.1.3	Situace v zemědělství.....	25
4.2	Použité metody výzkumu	27
4.2.1	Dotazníkové šetření pro zemědělce	27
4.2.2	Dotazníkové šetření pro veřejnost	28
5	Výsledky šetření	29
5.1	Výsledky dotazníkového šetření pro zemědělce	29
5.2	Výsledky dotazníkového šetření pro veřejnost	42
6	Diskuze	52
7	Závěr	57
8	Seznam použité literatury	58

9	Seznam obrázků.....	69
10	Seznam zkratek.....	70
11	Seznam příloh.....	71

1 Úvod

Okres Kolín se nachází v samotném středu České republiky, kterému se také často říká úrodné Polabí. Toto synonymum mu nebylo uděleno nadarmo. Okresem protéká naše nejdelší řeka Labe zajišťující dodávku vláhy do celého území. Klima pro pěstování plodin je téměř ideální a převážně rovinný terén zajišťuje bezproblémovou údržbu porostu. Už z těchto důvodů bylo toto území odjakživa ceněno a hojně využíváno už našimi předky, kteří si toto bohatství dobře uvědomovali. Díky těmto přirozeným příznivým podmínkám bylo místním obyvatelstvem zajišťováno dostatek obživy jak z hlediska rostlinné výroby, tak i živočišné.

S postupem času, kdy začalo docházet k rozrůstání velkých obcí a utlačování těch menších, po současném vstupu do nových ekonomik a s narůstající globalizací, jsou nároky na výrobu těchto statků daleko vyšší. Pozitivní není ani novodobý trend, kdy zaměstnanců v zemědělství stále ubývá a jejich průměrný věk stoupá. Lidé se přesouvají do měst za pohodlnějším a bezstarostnějším životem, a tak na těžkou práci v zemědělství už nezbývá dostatek lidského faktoru. Přitom je zemědělství stále jednou z nejvýznamnějších složek hospodaření státu. Její nevýhodou je však oproti ostatním složkám, že musí daleko více a častěji čelit těžko předvídatelným situacím, především nepříznivému klimatu, neúrodě aj.

Příčinou úpadku zemědělství bylo v minulosti mimo jiné poválečné období a události minulého režimu, které měly zlomový bod v roce 1989. V tomto roce začala ustupovat kolektivizace a nastoupila éra soukromého hospodaření. Se svobodou v podnikání přišla ale také určitá rizika, a to především z hlediska ekonomiky podniků. Od té doby se situace v zemědělství sice zásadně změnila, ale zemědělci často museli začít hospodařit a podnikat znovu od nuly, se zastaralými postupy a často také s minimem zkušeností. Kvůli důležitosti zemědělského sektoru musela Česká republika tyto nedostatky mírnit dotacemi, které měly zprvu charakter národních dotací. Až ke konci devadesátých let se začalo projednávat možné přidružení k Evropské unii, díky kterému se po vstupu v květnu 2004 otevřeli i nové možnosti podpor pro zemědělství. Podmínkou čerpání evropských dotací, ke které se členské státy zavazují, je současný rozvoj venkova a ochrana životního prostředí. Bohužel dnešní podoba Společné zemědělské politiky je již taková, že se odstupuje od produktivity zemědělství jakožto hlavního cíle a stále více se klade důraz právě na životní prostředí a venkov.

Od vstupu do Evropské unie se systém dotací trochu pozměnil, stát svou nabídku upravil tak, aby korespondovala s nabídkou Evropské unie a v dnešní době se tyto dvě úrovně podpor vzájemně doplňují a prolínají, že je často těžké je od sebe přímo oddělit.

2 Stanovení cílů práce a hypotéz

Cílem práce je získat bližší přehled o možnostech, prostřednictvím kterých se dá rozvíjet zemědělský sektor a díky kterým se dá zemědělcům usnadnit výkon jejich práce. V teoretické části bude za současného citování odborné literatury představeno zemědělství jako samostatný výrobní obor v současné tržní ekonomice, budou upřesněny způsoby, podmínky a funkce hospodaření. Dále bude popsána situace v České republice, přiblížena historie a vývoj zemědělství a jeho transformace během posledních několika let. Hlavním cílem je pochopení samotného systému dotací na národní a evropské úrovni.

V praktické části bude charakterizováno a vymezeno sledované území okresu Kolín. V návaznosti na to bude za pomoci dotazníků objasněno, jak zemědělci vnímají aktuální situaci finančních podpor v zemědělství, jaké dotace nejčastěji čerpají a jaké jsou jejich zkušenosti s čerpáním. Dotazník pro veřejnost je určen pro zjištění názorů občanů žijících v kolínském okrese na problematiku dotací věnovaných zemědělcům. V závěru práce dojde ke zhodnocení zjištěných informací jak od zemědělců hospodařících v daném okrese, tak obyvatel zde žijících. Mimo jiné bude také objasněno, zda občané tohoto okresu podporují spíše místní produkty, a tím i české zemědělství a ekonomiku státu, nebo pokud na původ potravin nehledí.

Výsledky dotazníkových šetření budou převedeny do podoby přehledných grafů. Na základě těchto souhrnných informací dojde k potvrzení nebo nepotvrzení následujících stanovených hypotéz:

1. Dotace poskytnuté zemědělským podnikům mají pozitivní vliv na jejich rozvoj.
2. Nabízených dotací pro zemědělce je dostatek a zemědělci jsou s nabídkou spokojeni.

3 Přehled literatury

3.1 Charakteristika zemědělství

Zemědělství je známé jako obor, který existuje snad tak dlouho, jako člověk samotný a je považováno za tradiční výrobní odvětví. Podle Beranové & Kubačáka (2010) vzniklo zemědělství, tehdy ještě jeho primitivnější forma, před nejvýše 10 000 lety na Předním východě, u nás ve střední Evropě se počátek odhaduje na dobu před 7 500 lety. I přesto je zemědělství důvodem, proč se lidstvo za relativně krátký časový úsek rozrostlo na několik miliard obyvatel Země.

Dnes je chápáno jako hlavní a nepostradatelný producent potravy pro lidi. Díky tlakům má v dnešní době spojitost s mnoha dalšími obory – může se považovat za vědu, úzce souvisí s ekonomikou a je na něj vyvíjen velký tlak. Milenov et al. (2014) v zemědělství nevidí pouze zajištění potravin pro obyvatelstvo, ale také péči o životní prostředí a udržení, nebo v lepším případě zlepšení jeho stavu.

Neumann (2004) vyčleňuje specifika, kvůli kterým se zemědělství odlišuje od jiných odvětví:

- vliv přírodních faktorů na produkci a zisk,
- nedostatečná konkurenceschopnost v odvětví,
- nízká úroveň produktivity práce,
- vliv ekologie a tvorby krajiny.

Ve svém základu se člení na rostlinnou a živočišnou složku. Rostlinná výroba se věnuje pěstování plodin určených primárně pro obživu obyvatel, dále také jako potrava pro zvířata, ale také k lékařskému a technickému využití pro výrobu léčiv nebo pro další (např. energetické) zpracování. Cílem živočišné výroby je chov hospodářských zvířat za účelem získání masa, mléka, vajec, medu, ale i vedlejších produktů jako kůže, peří, tuku aj. Důvodem chovu je opět především zajištění potravy pro člověka.

K provozování zemědělské činnosti se nejčastěji aplikuje konvenční zemědělství specifické vysokou intenzitou hospodaření za účelem co nejvyšší produkce. Od tohoto přístupu se ale pomalu ustupuje a začíná být zohledňováno hledisko životního prostředí a trvalé udržitelnosti zemědělství, proto někdy produkce nemusí vykazovat tak vysoké zisky jako při klasickém konvenčním zemědělství.

3.1.1 Mimoprodukční funkce zemědělství

Kromě nejdůležitější funkce zemědělství, a to té produkční, je kladen zřetel i na kooperaci s životním prostředím a jeho ochranu při provádění zemědělských prací.

Penk (2001) člení mimoprodukční funkce zemědělství na tyto oblasti:

- funkce půdoochranná,
- funkce protierozní,
- funkce vodoochranná a retenční,
- funkce přírodoochranná a krajínovorná,
- funkce rekreační a zdravotní,
- ochrana kulturního dědictví a venkova.

Půdoochranná funkce je chápána především jako zachování zdravého stavu půd, případně jeho zlepšování, uchování všech procesů a vlastností pro půdu typických.

Funkce protierozní má za úkol bránit vodní a větrné erozi, a tím porušení půd. Jako předcházení erozí jsou aplikovány protierozní opatření (správná orba, vhodné plodiny k vysetí na svažitéch pozemcích aj.)

Funkce vodoochranná a retenční je důležitá pro zachování a ochranu kvality podzemních a nadzemních vod, jelikož aplikace hnojiv úzce souvisí se vsakem či odtokem do těchto vod. Příkladem opatření je zachovávání vzdálenosti hnojených ploch od vodních toků, nebo zákaz hnojení v určitých obdobích během roku.

Přírodoochranná a krajínovorná funkce je úzce spjata s biologickou rozmanitostí ekosystémů, celkovou ekologickou stabilitou prostředí a s ochranou rostlinných a živočišných druhů. K tomuto opatření napomáhá například omezení pro výkon zemědělství v Ptačích oblastech a Evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000.

Rekreační a zdravotní funkce zahrnuje využívání krajiny pro účely rekreace, agroturistiky, ale také pro čerpání přírodních zdrojů léčiv (byliny, léčivá bahna aj.)

Ochrana kulturního dědictví a venkova má za cíl zachování venkovské krajiny a krajinného rázu. Chápe krajinu kolem nás jako místo, které jsme zdělili a měli bychom ho chránit (Penk, 2001).

3.1.2 Zaměstnanost v zemědělství

Restrukturalizace v českém zemědělství po roce 1989 měla mimo jiné dopad i na snižování zaměstnanosti v zemědělství. Podle Spěšné a kol. (2009) se zaměstnanost v tomto

sektoru snížila v letech 1989 – 2008 až na čtvrtinu z původního stavu. Se snižujícím se počtem pracovníků v zemědělství se mění i jejich věková struktura. Zatímco v roce 1989 tvořili pracovníci do 30 let asi 21 %, dnes je to zhruba 12 %. Naopak největší skupinou jsou dnes pracovníci ve věkové kategorii 45 – 59 let, kteří zaujímají skoro polovinu všech zaměstnaných v zemědělství (Spěšná a kol., 2009).

Podle souhrnných dat z World Bank Group (2019) se zaměstnanost v zemědělství ve světě snížila v průměru od roku 1991 z necelých 44 % na dnešních 28 %. Nutno podotknout, že v jednotlivých zemích se ale zaměstnanost velmi liší. Nejvyšší úroveň zaměstnaných v zemědělství je v zemích střední Afriky, kde tvoří podíl zaměstnaných průměrně kolem 70 %. V Číně to je necelých 27 %. Rozdílné hodnoty najdeme v Rusku, kde podíl tvoří pouze necelých 6 %, ve Spojených státech necelých 1,5 %.

Potužáková (2010) poukazuje na situaci před vstupem do EU, kdy byl snížen počet zaměstnanců v zemědělství, tím se snížil i podíl zemědělství na tvorbě HDP České republiky. To alespoň přineslo zvýšení produktivity práce. Oproti tomu ale vzrostly náklady na produkci, které často převyšovaly ceny produktů dovezených ze sousedních států, jelikož dovozní cla měla nižší sazby a pro export českých výrobků neexistovala dostatečná podpora.

Český statistický úřad (2018) zveřejnil počet osob zaměstnaných v zemědělství, který byl za rok 2017 celkem 130 000, z toho 88 000 mužů a 42 000 žen. Za rok 2010 byl celkový počet 186 000 osob. Když se tyto údaje srovnají s počtem zaměstnaných v zemědělství v roce 1948, je viditelný velký úpadek. V tomto roce byl celkový počet 1 313 000 osob, z toho 617 000 mužů a 696 000 žen. Věková struktura pravidelně zaměstnaných poukazuje na stárnutí obyvatel v tomto sektoru. Jejich složení bylo k roku 2017 následující:

- pod 24 let: 7 800 osob,
- 25 – 34 let: 16 000 osob,
- 35 – 44 let: 29 000 osob,
- 45 – 54 let: 30 000 osob,
- 55 – 64 let: 33 000 osob,
- 65 a více let: 14 000 osob.

Podle ČSÚ (2013) pracuje v zemědělství asi 2,7 % obyvatel České republiky a zemědělský sektor se podílí na hrubém domácím produktu z asi 1,8 %. Obě tyto hodnoty zaznamenávají stálý pokles.

Naopak průměrná hrubá měsíční mzda roste. V roce 2000 byla průměrná mzda v ČR 13 219 Kč a průměrná mzda v zemědělském sektoru 10 456 Kč. V roce 2017 byl český průměr 29 504

Kč a průměr v zemědělství 23 713 Kč. I když byl nárůst ve mzdě poměrně vysoký, i tak zůstává mzda zemědělců hluboko pod republikovým průměrem (ČSÚ, 2013).

3.2 Zemědělství v České republice

Ve srovnání s okolními státy i jinými zeměmi prošlo české zemědělství charakteristickými změnami, a to především od poválečného období až do roku 1989. Podrobnému průběhu a transformaci zemědělského sektoru se věnují následující dvě kapitoly.

3.2.1 Počátky zemědělství

Zemědělství patří k nejstarším oborům vůbec. Jeho primitivní formy se volně rozvíjely po staletí, přičemž původ prvních záměrně vypěstovaných plodin je přisuzován období před 12 000 – 5 000 lety a první zmínky o domestikaci zvířat před 11 000 – 15 000 lety (Beranová & Kubačák, 2010). Také uvádí, že v Evropě se novodobější forma zemědělství nevyvinula samostatně, ale dostala se sem z Předního východu (dnešní oblast Iráku, Íránu, Palestiny a Sýrie). Původní zemědělci byli lovci a sběrači, jedli plody volně rostoucí v přírodě, později přišli na to, jak je záměrně pěstovat, začali domestikovat zvířata a chovat za účelem užitku, formy zemědělství se stále zdokonalovaly.

Koncem 19. století došlo k mnoha novým poznatkům v oblasti zemědělství a použití mechanizace, byla zaváděna umělá hnojiva a pokusy o šlechtitelství a plemenářství. Možnosti trhů se rozšiřovaly, stejně tak odbyt zemědělských produktů, což významně podpořilo rozvoj výrobních sil. Beranová & Kubačák (2010) uvádějí, že kapitalismus se rozšířil do všech oborů v zemědělství, docházelo ke koncentraci výroby i kapitálu a došlo k nárůstu monopolů.

Na přelomu 20. století se na trhu objevil nový hráč zvaný průmysl, jehož vliv na zemědělství byl negativní. V porovnání s průmyslem se zemědělství rozvíjelo pomaleji a jeho význam klesal, stejně tak klesala zaměstnanost v agrárním sektoru. V tu dobu zemědělci hospodařili převážně na menších plochách a usedlostech s výměrou do dvou hektarů (Beranová & Kubačák, 2010). K tomu Feierabend (2007) dodává, že až do roku 1948 představovaly z více jak 73 % usedlosti do pěti hektarů, oproti tomu statků s výměrou nad 20 hektarů byla pouhá 3 %. Feierabend (2007) dále pokračuje, že přes skromnější hospodaření byla produkce plodin na tehdejší poměry paradoxně vysoká. Československo se řadilo mezi přední producenty obilovin, cukrové řepy, sladového ječmene a chmele potřebných k výrobě piva.

Příchod komunistické diktatury v roce 1948 způsobil rychlý zánik tradičního zemědělství založeného na různých formách vlastnictví půdy a osvědčených výrobních pokusech a stalo se plně závislým na státu (Beranová & Kubačák, 2010). Tehdejší dobrovolná družstva byla zestátněna a staly se z nich národní podniky. Nastoupila éra družstev, kam byli zemědělci často donucovací metodou začleněni, nebo byli vyhnáni a jejich místa nahradil někdo jiný, v zemědělské praxi nezkušený. Stát jim začal odebírat jejich majetek, započala tak kolektivizace zemědělství. Blažek & Kubálek (2008) uvádějí, že v padesátých letech vlastnil stát naprostou většinu zemědělské a lesnické půdy. Seskupení do velkých státních statků se ale začalo projevovat jako ztrátové. Toman a kol. (2012) spojují poválečný start zemědělství s potřebou postarat se o neobdělávané a nesklizené pozemky a postarat se o zvířata. Vše bylo řešeno v rámci potřeby postarat se o obyvatelstvo, a to s pomocí vyškolené a zkušené pracovní síly. V šedesátých letech začínal stát přisuzovat důležitost především v zajištění potravinové soběstačnosti, což bylo příčinou podřízení se jedinému cíli, a to dosažení co nejvyššího hektarového výnosu za každou cenu. To se stalo prioritou až do konce 80. let. Vše se začalo budovat ve velkém, velkokapacitní síla byla shromaždištěm velké produkce, která se mohla vyvážet i za hranice státu. Důležitost byla nacházena v hnojivech a pesticidech, které podporovaly růst a vyšší výnosy, ale které také bohužel přispěly k devastaci životního prostředí. Neefektivním hospodařením došlo časem ke ztrátě zdravotní jakosti plodin a znehodnocení kvality půd. V tu dobu plynulo do zemědělství nadměrné množství státních peněz, aby bylo stanoveného cíle potravinové soběstačnosti dosaženo, dokonce byla vykazována nadprodukce, bohužel málo kvalitních potravin. Celá situace se ve finále jevila jako ekonomicky ztrátová a v tomto stavu setrvala až do roku 1989.

3.2.2 Změny v zemědělství po roce 1989

Po roce 1989 bylo hlavním cílem obnovení vlastnických práv k půdě a majetku se současným dosáhnutím trvale udržitelného zemědělství a napravení škod z předešlého pokřiveného režimu. Statky měly stále charakter velkých podniků, které však nebyly kvůli nízké produktivitě práce schopny efektivně fungovat bez státní podpory, a tak často měnily svou strukturu a vlastnickou podstatu a vznikala tak reformovaná zemědělská družstva nebo privatizované akciové společnosti (Jech, 2008). Fojtíková & Lebieczik (2008) dodávají, že před privatizací neexistoval soukromý sektor. Na dvou třetinách obhospodařované zemědělské půdy působilo pouze 1 024 jednotných zemědělských družstev a zbytek půdy obdělávalo 174 státních statků. Následující vývoj byl takový, že začátkem devadesátých let došlo všeobecně k poklesu

rostlinné i živočišné produkce, zaměstnanců v zemědělství začalo ubývat (Věžník & Konečný, 2011). Divila (2004) pojednává také o snížené konkurenceschopnosti zemědělců, která byla důsledkem změny vlastnictví a podnikové struktury v zemědělství po roce 1989, kdy se především družstevní farmy nedokázaly vyrovnat s nesplacenými závazky. Situace se začala stabilizovat až mezi roky 1993 až 1996, ale postupné úbytky produkce a současné snižování výnosů a pracovních sil pokračovaly až do roku 1998, kdy započalo jednání a možnosti přistoupení k Evropské unii. Projednávání byl běh na dlouhou trať a k samotnému vstupu došlo až o šest let později, 1. května 2004. Česká republika tak vstoupila nejen do nového společenství, ale otevřely se jí také brány k většímu množství podpor, od kterých si slibovala zlepšení momentální nepříznivé situace. Přeci jen podporu zemědělství si Evropská unie stanovila za základní cíl už při samotném vzniku.

3.3 Dotace a podpory

Se stále se zvyšujícím tlakem na zemědělské podniky, zvyšování jejich výnosů a zefektivňování výroby je zajišťována služba zvaná dotace či grant, která má pomoci zemědělcům tyto požadavky splňovat. Zjednodušeně je její podstatou finanční pomoc za účelem splnění určitého cíle a jeho podpora.

Baráková (2010) se zmiňuje, že některých podpor do zemědělství mohli zemědělci využívat i před vstupem do EU. Tyto podpory měly podobu bezúročných půjček, nenávratných finančních podpor (což je dnes synonymem pro dotace), či různých legislativních opatření. Na to navazuje Janda (2009), který popisuje, jak se poskytování dotací změnilo. Dříve, když byl ještě český trh oddělen od těch světových, bylo zemědělství podporováno programy, které měly za cíl vyrovnávat životní úroveň mezi obyvateli. Začátkem devadesátých let byl vedle Ministerstva zemědělství státní podporou Státní fond pro regulaci trhu. Ten fungoval na principu překupování komodit a jejich následném prodeji v tuzemsku i v zahraničí. Avšak Ministerstvo zemědělství svůj způsob nakládání s dotacemi moc nezměnilo. Zemědělci si tehdy zažádali o nějaký dotační program a ministerstvo jejich žádost (většinou) schválilo.

Reynolds & Sandrey (1990) považují dotace za významný prvek pro venkov. Mají podle nich vliv nejen na rozvoj venkova a zemědělství, ale také na kvalitu životního prostředí. Stručně dotace definují Samuelson & Nordhaus (1991), podle nichž se jedná o platbu vlády firmě nebo domácnosti, která poskytuje či spotřebovává určitou komoditu. Pšenčík a kol. (2010) chápou dotace jako veřejné peněžní a jiné příspěvky na vyrovnání finanční bilance žadatele, a to

prostřednictvím pořízení majetku či služby, úhrady závazků, kompenzace nákladů nebo ušlých zisků. Důvodů pro poskytování dotací je tedy mnoho, k čemuž se vyjadřuje i Šrein (1998):

- udržení potravinové soběstačnosti dané země, aby nebyla závislá na jiných zdrojích,
- zajištění cenové stability zemědělských produktů, aby byly pro obyvatele snadno dosažitelné,
- zajištění stability mezd pro pracovníky v zemědělství, aby nestrádali v období krize,
- podpora přirozenějšího poklesu podílu zemědělství na národním produktu a na zaměstnanosti, jelikož k jeho rychlejšímu poklesu ve srovnání s jinými odvětvími dochází rychleji vlivem technického rozvoje a strukturálních změn.

Opodstatnění zásahu státu do ekonomiky a nutnost použít v určitých situacích dotačních podpor uvádí i Grega (2005):

- deformace na domácím trhu,
- cenová nestabilita,
- nerozvinuté odvětví.

Boháčková a kol. (2011) předkládají otázku, zda dotace v zemědělství nemohou mít vliv na určité nerovnosti mezi různými skupinami a nevedou k přílišné závislosti zemědělců na těchto podporách. Dále dodávají, zda je jejich funkce opravdu účelná a zda spíše zbytečně nezatežuje rozpočty EU a členských států.

V opozici na toto téma reaguje Grega (2005), který poukazuje na kladné vlivy dotací. Podle něj jsou nepostradatelné z hlediska nestability zemědělské výroby a následným kolísáním cen produktů způsobené nepříznivými vlivy počasí, které jsou pro toto odvětví specifické. Baráková (2010) dodává, že přírodní faktory jsou pro zemědělce velmi omezující z hlediska produkce a následných výsledků hospodaření, proto je jejich podpora na místě. To potvrzuje i Svoboda (2009), který zjistil, že dotace se podílejí na celkových výnosech zemědělských podnikatelů až ve výši 20 %.

3.3.1 Rozdělení dotací a zdroje pro zemědělce

Boháčková a kol. (2011) člení dotace z několika hledisek:

1. běžné dotace k financování provozních nákladů,
 - dotace účelové (na konkrétní účel),

- dotace neúčelové (není určen konkrétní účel),
2. investiční dotace k financování konkrétní investice.

Podle charakteru příjemce dotace:

1. přímé, tj. adresné (vyplácené konkrétnímu subjektu),
2. nepřímé, tj. zprostředkované (vyplácené subjektu, který je v určitém vztahu k subjektu, který stát zamýšlí podporovat).

Důležitý způsob rozdělení dotací je podle toho, odkud finanční podpora pochází:

1. z rozpočtu Evropské unie (evropské dotace),
2. ze státního rozpočtu (národní dotace),
3. případně z rozpočtu územní samosprávy (město, obec).

Národní dotace

Dotace poskytované státem se dají rozdělit na dva zdroje, a to na poskytované Ministerstvem zemědělství ČR a ty z Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu. Portál eAgri (2019) spadající pod Ministerstvo zemědělství mezi základní zdroje financování v České republice řadí:

- přímé platby: zahrnují jednotnou platbu na plochu (SAPS), platbu za greening (ozelenění), příplatek pro mladé zemědělce a dobrovolnou podporu vázanou na produkci citlivých komodit,
- Program rozvoje venkova: jedná se o evropský zdroj finančních prostředků, ale je částečně spolufinancovaný Českou republikou,
- operační program Rybářství: taktéž se jedná o evropský zdroj finančních prostředků, ale je částečně spolufinancovaný Českou republikou,
- dotace v rámci Společné organizace trhu: jedná se buď o podpory organizovanosti produkce v rámci komodit ovoce a zelenina, anebo o podpory směřované do komodity víno,
- národní dotace: podpory z národních dotací směřují do tří směrů, a to do podpory různého charakteru vyhlášené formou Zásad, které každoročně schvaluje ministr zemědělství, dále podpory směřující do lesního hospodářství a poslední podpory směřující do vodního hospodářství,
- Podpůrný garanční a lesnický fond: fond poskytuje podporu formou dotace úroků a garancí části jejich jistiny úvěrů na ekonomicky návratné podnikatelské záměry.

Evropské dotace

Významnější finanční podpory představují ty z Evropské unie, jelikož se vyznačují větším rozsahem a obnosem peněžních prostředků. Jsou poskytovány prostřednictvím Společné zemědělské politiky zejména ze dvou evropských strukturálních fondů, a to EAGF (z anglického European Agricultural Guarantee Fund, Evropský zemědělský záruční fond) a EAFRD (z anglického European Agricultural Fund for Rural Development, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova) (Baráková, 2010).

Strukturální fondy Evropské unie spadají do nástrojů zajišťujících hospodářskou a sociální soudržnost jednotlivých členských států. K tomu Dočkal (2006) doplňuje, že regionální politika EU je po SZP druhou nejnákladnější politikou a v blízké budoucnosti se má její význam ještě zvýšit. Její cíl spočívá ve snižování rozdílů mezi regiony, a to právě prostřednictvím těchto fondů.

Úkolem strukturálních fondů je regulovat tyto rozdíly za pomoci jednotlivých programů a projektů, které se rozřazují do dvou fondů – Evropského fondu regionálního rozvoje (zkratka ERDF = European Regional Development Fund) a Evropského sociálního fondu (zkratka ESF = European Social Fund). Evropský fond regionálního rozvoje byl založen jako základní nástroj regionální politiky s cílem financovat nejvíce postižená území prostřednictvím rozvojových programů. Tento fond cílí své investice do infrastruktur, podpor malého a středního podnikání a podpory zaměstnanosti. Evropský sociální fond je podporou rozvoje lidských zdrojů, eliminací nezaměstnanosti, podporou trhu práce a zvyšující se konkurenceschopností podniků (Tauer a kol., 2009).

Se Strukturálními fondy úzce souvisí Kohezní fond, neboli jinak zvaný Fond soudržnosti. Ten se zaměřuje na podpory v širším měřítku, a to přímo na celé území státu a díky tomu napomáhá financovat velké projekty z oblasti ochrany životního prostředí a podpory dopravních sítí. Podle Tijanice (2018) poskytuje Fond soudržnosti EU finanční podporu politiky prostřednictvím možnosti využívání fondů EU poskytující příležitost k překonání překážek, které vytváří náročné prostředí.

3.4 Společná zemědělská politika Evropské unie

Pojem Společná zemědělská politika představuje jednu z nejstarších politik fungující prostřednictvím Evropské unie a je klíčová pro všeobecný rozvoj venkovského prostoru a zlepšení životního prostředí. Podle Henke et al. (2018) je základní politikou Evropské unie a představuje asi 40 % celkového rozpočtu EU. To potvrzuje i Střeleček a kol. (2009), kteří uvádí,

že v současnosti je považována za základní prvek fungování EU. Z toho důvodu je nutné zajistit, aby plátcí daní (v tomto případě zemědělci) dostali co nejvyšší hodnotu z těchto výdajů (Amores et Contreras, 2009).

Její vznik byl už v roce 1957, kdy byla podepsána Římská smlouva v tehdejším Evropském společenství, tj. v době, kdy státy ještě nebyly plně schopné zajišťovat svou vlastní zemědělskou produkci po vlivu druhé světové války a bylo proto třeba vytvořit systém pro zabezpečení potravin. K samotnému rozvoji SZP se přihlíží stále více, jelikož její součástí jsou zásady rozvoje venkova a zemědělství, ze kterých vychází koncepční dokumenty jak pro Evropskou unii jako celek, tak pro jednotlivé členské státy. V České republice je tímto dokumentem Program rozvoje venkova.

Jelikož je SZP sama o sobě finančním nástrojem, její využívání by mělo mít příznivý vliv na prostředí. Někdy může ale bohužel působit i negativně. SZP ovlivnila vývoj zemědělské krajiny tím, že bylo pozměněno využívání půdy a postupy při jejím zpracování (Lefebvre et al., 2015). Autoři také navrhli hodnocení, s nimiž by se posuzovaly vlivy a dopady na zemědělskou krajinu:

1. hodnocení zaměřené na oblast zemědělského podniku, který pracuje s půdou,
2. hodnocení v rámci koordinace krajinných souvislostí v rámci regionu,
3. hodnocení v rámci zachování rozmanitosti krajiny v celé EU.

Dnešní situace je však taková, že se upřednostňuje hodnocení zemědělských podniků před jakýmkoli ostatními hodnoceními. To by mohlo mít nežádoucí vliv na další rozvoj zemědělství a krajiny EU. Mnohem efektivnější by byla snaha o zachování rozmanitosti krajiny a směřování k udržitelnému zemědělství.

3.4.1 Nástroje Společné zemědělské politiky

Podle Barákové (2010) lze nástroje Společné zemědělské politiky rozdělit na podpůrné a dotační. Dále také uvádí, že účelem podpůrných nástrojů je regulace trhu Evropské unie se zemědělskými komoditami. Oproti tomu účelem dotačních nástrojů je přímo finanční podpora zemědělců prostřednictvím přímých plateb a plateb v rámci Programu rozvoje venkova.

Obecně slouží nástroje SZP k regulaci zemědělského trhu. Neumann (2004) tyto nástroje charakterizoval jako přímé platby, intervenční opatření, kvótní systémy, licence pro dovoz a vývoz, vývozní subvence:

1. přímé platby: pro zemědělské podniky dnes představují přímé platby klíčový nástroj, podmínkou jejich čerpání je splnění určitých požadavků, které se vztahují k ochraně životního prostředí (kontrola podmíněnosti),
2. intervenční opatření: stanovují nejnižší možnou cenu pro trh Evropské unie, jakou mohou zemědělci dostat za svou produkci, cílem je zajištění stability trhu a garance určité ceny pro producenty, v případě přebytku na trhu jsou komodity buď exportovány do třetích zemí, nebo staženy z trhu formou podpory soukromého skladování,
3. kvótní systémy: představují maximální množství produkce, na které se vztahují zaručené ceny, kvóty jsou stanoveny jen pro některé komodity, a to cukr, mléko, bramborový škrob a tabák, smyslem je zamezit nadprodukcí a v rámci stanovených kvót zaručit producentům odbyt jejich produktů a zároveň z toho plynoucí finanční příjmy,
4. vývozní a dovozní licence, vývozní subvence: vývozní subvence je stanovena pro vybrané zemědělské produkty při exportu do zemí mimo EU a má zajistit jejich konkurenceschopnost na světovém trhu, zároveň je tento obchod upravován systémem zemědělských licencí na dovoz a vývoz.

3.4.2 Cíle Společné zemědělské politiky

Hlavními cíly při vzniku SZP byla stabilizace trhů se zemědělskými komoditami, zajištění potravinové soběstačnosti a dosažení dostatečné životní úrovně pro zemědělce. Baráková (2010) tyto cíle ještě více upřesňuje:

1. zvýšení produktivity zemědělství pomocí rozvoje techniky a ideálním využíváním výrobních faktorů, především pracovních síly,
2. zajištění přiměřené životní úrovně pro zemědělce ve srovnání s ostatními odvětvími,
3. stabilizace trhů,
4. zajištění pravidelného zásobení obyvatel zemědělskými výrobky,
5. poskytnutí potravin spotřebitelům za přiměřené ceny.

Souhrnně řečeno byly cíle stanoveny tak, aby při jejich dosažení došlo k uspokojení jak zemědělců, tak spotřebitelů. Michalčáková a kol. (2015) k předním cílům SZP řadí také produkci potravin nejvyšší kvality, samozřejmě opět s důrazem na ochranu životního prostředí.

V současnosti mohou být cíle mírně pozměněny, a to především proto, aby bylo dosaženo dostatečné konkurenceschopnosti zemědělců vůči světovým trhům, ale aby zároveň dbali na ochranu životního prostředí, zdraví obyvatel a dodržovali welfare zvířat (Vošta, 2010). Žufan (2004) dělí cíle SZP na politické, ekonomické a sociální:

- politické cíle: stabilizace trhu, zabránění výkyvům v potravinovém trhu, zajištění soběstačnosti u důležitých zemědělských komodit, především u obilí a mléka (tj. potravinová bezpečnost),
- ekonomické cíle: zajištění potravinové soběstačnosti, na ekonomické cíle navazují cíle sociální,
- sociální cíle: plní solidární funkci, tj. zemědělci jsou vnímáni jako skupina s nízkými příjmy, proto sociální cíle dbají na zvýšení jejich příjmů ve vztahu ke stanovení adekvátní ceny potravin pro spotřebitele.

Hlavní priority v rámci zemědělské politiky aplikované na území České republiky uvádí Binek (2009):

- zvýšení kvality života na venkově, péče o krajinu a kvalitní potraviny (např. podpoření produkce typických českých a moravských potravin a biopotravin, podpora zemědělských technologií snižující klimatická rizika apod.),
- podpora konkurenceschopnosti a omezení byrokracie v podnikání (snížení administrativní a byrokratické zátěže zemědělských podnikatelů či výroba energie z obnovitelných zdrojů),
- liberální, ale spravedlivé pojetí zemědělské politiky EU (zjednodušení pravidel spojených se zemědělským podnikáním, evropské zemědělství bez bariér na vnitřním trhu, rovné podmínky financování),
- narovnání vlastnických vztahů k půdě, cílem je snaha obnovit historické hranice pozemků tak, aby bylo jejich právoplatným vlastníkům umožněno s nimi svobodně a odpovědně nakládat, v krajině bude podporováno obnovení starých cest s alejemi, návrat vody do přirozených toků, obnova malých rybníků apod. (tento bod je čistě národní záležitost ČR).

Pro období po roce 2020 byl stanoven hlavním cílem boj proti změně klimatu, a tím zmírnění dopadů skleníkových plynů ze zemědělství (Coderoni & Esposti, 2018). To vše zastřešují hlavní cíle Evropské unie, kterými je upevnění sociální, ekonomické a územní soudržnosti (Pinho et al., 2015).

3.4.3 Přímé platby

Jak už bylo uvedeno v kapitole věnující se Společné zemědělské politice, součástí SZP je i ochrana životního prostředí. Tento aspekt je důležitý především pro zemědělce, kteří chtějí čerpat finanční podpory prostřednictvím přímých plateb. Bohužel má pro ně charakter spíše omezující. Na druhou stranu chrání před zneužíváním ekosystémů, regulují náklady na pracovní sílu, investice a držení půdy, napravují nedostatečné znalosti o ekologii (Schmidt & Hauck, 2018). K tomu Léon (2005) dodává, že zlepšení kvality života na venkově může jistě prospět celé společnosti. Swinnen (2015) doplňuje, že přímé platby jsou klíčovým nástrojem, který může současně snižovat negativní dopady zemědělství na oblast klimatu a biodiverzity. Jejich účelem je zabezpečení stability v příjmech zemědělců, aby oproti jinak zvýhodněným podnikům nestrádali. Kleinhanß et al. (2007) ve svém výzkumu zjistili, že přímé platby mají tendenci zvyšovat efektivnost podniků.

Nárok na jejich čerpání má každá osoba nebo podnik aktivně hospodařící v oblasti zemědělství a obdělávající plochu alespoň jednoho hektaru půdy. Právě velikost zemědělské plochy udává, v jaké výši zemědělec dotaci dostane. Přímé platby fungují tedy formou jednotné platby na plochu, také známé pod zkratkou SAPS (z anglického Single Area Payment Scheme) a nejsou tedy vázané na produkci pěstované plodiny, jak tomu bylo dříve, ani na velikost podniku z ekonomického hlediska (Křístková & Ratinger, 2014). Bečvářová (2007) se vyslovuje k oné předešlé podobě přímých plateb. Ještě před rokem 2003 byly totiž vázané na rozsah produkce vypěstované plodiny. V začátcích přímých plateb se totiž zemědělská produkce soustředila na co nejvyšší výnosy, jelikož na výši objemu produkce závisela přímo úměrně i výše poskytnuté dotace. To vedlo až k nadprodukcí, ztrátě kvality plodin a ztrátě konkurenceschopnosti (Michalčáková a kol., 2015).

Matthews (2013) k těmto důsledkům dodává, že snaha o co nejvyšší produkci, a tím pádem i zintenzivnění zemědělství, mělo vliv na častější používání nadměrných dávek hnojiv. Po zjištění negativních dopadů na životní prostředí se začal konečně klást větší důraz na propojení SZP s ochranou životního prostředí. Podmínkami, kterými toho mělo být dosaženo, byly ty stejné přímé platby, ale tentokrát v už pozměněné formě (Swinnen, 2015). Na Programové období 2014 – 2020 byly stanoveny tyto kategorie přímých plateb:

- Jednotná platba na plochu (SAPS): dotační titul mohou čerpat nejen zemědělci obhospodařující standardní ornou půdu, ale také osoby spravující vinice, sady, chmelnice, lesní školky, trvalé travní porosty, rychle rostoucí dřeviny, ale třeba i úhor,

- Platba pro mladé zemědělce: cílem dotačního titulu je podpořit začínající mladé zemědělce ve věku do čtyřiceti let, usnadnit založení a následné fungování zemědělského podniku v prvních pěti letech, platba je vyplácena jako příplatek až ve výši 25 % k SAPS,
- Platba pro zemědělce dodržující postupy příznivé pro klima a životní prostředí, jinak řečeno ozelenění (anglicky greening): ochrana životního prostředí jakožto hlavní cíl SZP EU je aplikován díky tomuto titulu, který se řídí pravidly podle Michalčákové a kol. (2015): zřizování ploch příznivých pro ekologii, zachování trvalých travních porostů, diverzifikace plodin. Stejně jako u podpory pro mladé zemědělce je greening vyplácen formou příplatku k SAPS. Podle Křováčka (2016) si tak zemědělec může za greening polepšit až o 2000 Kč/ha navíc,
- Dobrovolná podpora vázaná na produkci: zemědělec může o tuto dotaci zažádat, pokud pěstuje/chová komoditu, která je náchylná k nějakým obtížím a je zájem na jejím zachování, pěstování, či dalším chovu. Z rostlinné výroby sem spadají: brambory určené pro výrobu škrobu a brambory konzumní, chmel, některé ovocné a zeleninové druhy, cukrová řepa, bílkovinné plodiny. Z živočišné výroby se sem řadí: tele masného typu, krávy určené k tržní produkci mléka, bahnice, kozy.

Dnes se přímé platby mohou těšit vysoké popularitě, a to z toho důvodu, že se jedná o nejvyšší finanční podporu, kterou mohou zemědělci získat, pokud splní podmínky žádosti a následná opatření stanovená SZP EU.

Aktivní zemědělec

Pojem aktivní zemědělec se vztahuje ke kritériím, která stanovují, kdo může čerpat dotace ze SZP. Jelikož si v dnešní době může udělat živnost v oblasti zemědělství úplně každý, mohlo by docházet k mylnému putování peněz do nesprávných rukou. Aktivním zemědělcem musí být proto osoba, pro kterou je zemědělství činnost, kterou se žíví, nebo je alespoň jejím hlavním způsobem obživy, nikoliv jako pouze vedlejší přivýdělek (Anania & D'Andrea, 2015).

Cross-compliance

Cross-compliance, neboli kontrola podmíněnosti vznikla ruku v ruce v rámci legislativních změn Společné zemědělské politiky, konkrétně v části stanovení nových požadavků na řízení zemědělských podniků (Pechrová, 2014). Pro zemědělce je tato kontrola oním omezujícím faktorem, který stanovuje podmínky při čerpání přímých plateb.

Plášil (2005) charakterizuje kontrolu podmíněnosti jako politický nástroj SZP, díky němuž dochází k dodržování stanovených standardů v oblastech ochrany veřejného zdraví a bezpečnosti potravin, welfare zvířat, ochrany všech složek životního prostředí včetně biodiverzity. Juntti (2012) k tomu dodává, že se cross-compliance snaží stanovit jasné základní normy ochrany životního prostředí v evropském zemědělství. Meyer et al. (2014) touto politikou zdůvodňují finanční podporování zemědělců výměnou za jejich služby ekosystémům, které jsou mimo jiné faktorem důležitým pro blahobyt celé veřejnosti. K tomu se dále vyjadřuje Juntti (2012), podle kterého je tento mechanismus kontrol promyšlený, jelikož umožňuje v případě porušení či nesplnění podmínek odeprání těchto podpor, a to buď krácením podpory, nebo přímo nevyplacením či odebráním.

Kontrola podmíněnosti se stala povinnou podmínkou společně s oddělením zemědělských plateb od produkce v rámci nových pravidel Společné zemědělské politiky zavedených v roce 2005 (de Graaff et al., 2011). Plášil (2005) dodává zajímavou myšlenku: jelikož jsou přímé platby, a tím i kontrola podmíněnosti pro zemědělce dobrovolné, mohla by vyvstávat otázka, jak šetrně či nešetrně hospodaří zemědělci, kteří přímých plateb nečerpají, a tím pádem ani nedodržují podmínky cross-compliance. Odpovědí je fakt, že dnešní zemědělství a dotační systém je nastaven tak, aby každý aktivní zemědělec těchto podpor čerpal, a tím pádem se na něj vztahovaly i kontroly podmíněnosti.

3.4.4 Program rozvoje venkova

Meyer et al. (2014) poukazují na zacílení Programu rozvoje venkova (PRV) na obnovu, zachování a zlepšení ekosystémů souvisejících se zemědělstvím, a to prostřednictvím agroenvironmentálních opatření. K tomu dodává Státní zemědělský a intervenční fond (2015) další cíle: investice pro konkurenceschopnost a inovace zemědělských podniků, podpora vstupu mladých lidí do zemědělství nebo krajinné infrastruktury. Program také podporuje diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem vytvářet nová pracovní místa a zvýšit hospodářský rozvoj. Pomocí metody LEADER je podporován komunitně vedený místní rozvoj, který přispívá k lepšímu zacílení podpory na místní potřeby daného venkovského území a rozvoji spolupráce aktérů na místní úrovni. Prioritou je předávání znalostí a inovací formou vzdělávacích aktivit, poradenstvím a spoluprací v oblasti zemědělství a lesnictví.

Zpráva Ministerstva zemědělství z roku 2019 doplňuje, že PRV není zacílený jak jinak než především na ochranu životního prostředí. To potvrzuje i pokračování zprávy, ze které je patrné, že v Programovém období 2014 – 2020 bylo prozatím nejvíce finančních prostředků

vynaloženo na ochranu životního prostředí, a to kolem 60 % z celkového objemu PRV (eAgri, 2019).

Pomocí PRV podporuje tedy Státní zemědělská politika nejen venkov, ale i zemědělství, jelikož jsou spolu tyto dvě oblasti úzce spjaty. Společně utváří místo pro život. To je důvodem, proč cílí nejen na zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a diverzifikaci hospodaření, ale i na komplexní podporu životního prostředí a zvýšení oné kvality života na venkově (Tomšík, 2009).

Pro Programové období 2014 – 2020 byla stanovena následující opatření:

- předávání znalostí a informační akce,
- poradenské, řídicí a pomocné služby pro zemědělství,
- investice do hmotného majetku,
- rozvoj zemědělského podniku a podnikatelské činnosti,
- investice do rozvoje lesních oblastí a zlepšování životaschopnosti lesů,
- agroenvironmentálně-klimatické opatření,
- ekologické zemědělství,
- platby v rámci sítě Natura 2000 a podle rámcové směrnice o vodě,
- platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními,
- dobré životní podmínky zvířat,
- lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů,
- podpora pro místní rozvoj z iniciativy LEADER,
- spolupráce (eAgri, 2013).

Ciaian et al. (2015) dále popisují, že opatření PRV v podobě agroenvironmentální podpory nebo platby pro podniky působící ve znevýhodněných oblastech (LFA) jsou pro znevýhodněné zemědělce důležitou pomyslnou pomocnou rukou. Tyto platby totiž pokrývají dodatečné náklady a ušlé zisky v důsledku jejich znevýhodnění.

3.4.5 Připravované Programové období 2021 – 2027

Letošním rokem bude ukončeno sedmileté Programové období 2014 – 2020 a platným se stane ještě stále diskutované období 2021 – 2027.

Ani s novým obdobím nedojde ke změnám v zacílení podpor v oblastech podpory zemědělců, zajišťování potravinové bezpečnosti a zaručení odolného, udržitelného a konkurenceschopného zemědělského sektoru (eAgri, 2019). V roce 2018 zároveň Evropská

komise zveřejnila legislativní návrh týkající se Společné zemědělské politiky po roce 2020. Návrh obsahuje stanovení předpokládané výše prostředků na SZP, a to v hodnotě 365 000 milionů eur, což je asi 29 % z celkového rozpočtu EU na období 2021 – 2027. Zpráva také dále obsahuje návrh celkové alokace pro Českou republiku, která činí 20 miliard eur, přičemž částka bude rozdělena mezi Evropský fond pro regionální rozvoj, Fond soudržnosti a Evropský sociální fond. Vyčíslení rozpočtu na SZP pro Českou republiku by mělo být v celkové výši 7 733 milionů eur, z čehož většinová část 5 872 milionů eur poputuje do přímých plateb.

Nové programové období by mělo přinést také řadu změn. Mělo by být členskými státy umožněno více specifikovat své potřeby, a tím lépe zacílit podpory. Měla by být zajištěna vyšší podpora pro malé a střední podniky. Zároveň si je EU vědoma administrativní zátěže při žádání o dotace, proto by s novým obdobím mělo přijít i zjednodušení v této oblasti spolu s lepším přístupem k poradenství (eAgri, 2019).

Nová podoba bude souviset i s vystoupením Velké Británie z Evropské unie, dále s aktuální situací v oblasti bezpečnosti a s problematikou migrujících obyvatel.

3.5 Národní dotace

Jak už název napovídá, jedná se o dotace hrazené pouze ze státního rozpočtu. V oblasti zemědělství je spravuje Státní zemědělský a intervenční fond (SZIF) pověřený Ministerstvem zemědělství České republiky. Legislativní stránku poskytování a čerpání dotací upravuje Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Za rok 2019 byly v oblasti zemědělství vyplaceny státní dotace ve výši 34,7 mld. Kč (Český statistický úřad, 2020).

Stejskalová (2010) definuje pojem státní podpora jako jakékoliv opatření, které je výsledkem použití státních zdrojů. Baráková (2010) tyto zdroje člení na zdroje z Ministerstva zemědělství ČR a zdroje z Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF), přičemž Boháčková a kol. (2011) dodávají, že prostřednictvím Ministerstva zemědělství dochází k udržení výrobního potenciálu zemědělství a zajištění konkurenceschopnosti českého zemědělství jak v rámci státu, tak v rámci Evropské unie a světového trhu. Rozsah PGRLF je ještě o něco širší a je mu věnována celá následující kapitola.

Kassim & Lyons (2013) navíc doplňují, že by měla být vyvíjena snaha k zachování rovnovážného stavu hospodaření za pomoci dotací, aby nedocházelo k výkyvům v podobě krizí. Jsou toho názoru, že jejich výše by měla zůstat konstantní a nemělo by se do ní zasahovat.

3.5.1 Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond

Podle definice Státního zemědělského intervenčního fondu, který je poskytovatelem Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, je hlavní činností fondu poskytování podpor ve formě dotací úroků z komerčních úvěrů, finanční podpory pojištění, poskytování záruk, půjček a úvěrů, či poskytování finančních prostředků ke snížení jistiny úvěrů (SZIF, 2014).

V současné době zahrnuje nabídka podpory třináct programů určených pro zemědělské prvovýrobce, zpracovatele zemědělské produkce a podnikatele v oblasti zpracování dřeva a lesního hospodářství. Vedle primárních podpor poskytuje PGRLF také přímou podporu pojištění či nákupu zemědělské půdy, podporu ve formě úvěrů poskytnutých prostřednictvím PGRLF a podporu ve formě zajištění úvěrů. Dále také prostřednictvím podpor pojištění hospodářských zvířat a plodin, pojištění produkce školek s produkcí sadebního materiálu lesních dřevin a pojištění lesních porostů (SZIF, 2014).

Od založení fondu v roce 1993 jeho popularita stoupá. Podle Vesselinové (2017) je nejvyužívanějším programem Zemědělec, který zahrnuje investice do strojního zařízení podniků, technologického vybavení, výstavby a vylepšení nemovitého majetku. Dodává také, že zemědělci rádi využívají tohoto fondu k nákupu zemědělské půdy a k pojištění podnikání před krizí způsobenou nepříznivými klimatickými či jinými nepředvídatelnými vlivy.

Stručně řečeno má PGRLF za úkol usnadňovat tok finančních prostředků do zemědělství, lesnictví a potravinářství s cílem zvyšování konkurenceschopnosti těchto odvětví. Pozitivní vliv fondu potvrzuje i Křepelka (2012), který dodává, že díky vyplácení podpor z PGRLF došlo ke snižování zadluženosti podniků.

3.6 Vliv dotací na české zemědělství a aktuální situace v zemědělství

Dnešní funkce dotací vidí Bojnec & Latruffe (2013) jako velmi důležité ve snaze omezovat stěhování lidí z venkova do měst, což bylo velkým problémem v minulém režimu. Udržení obyvatel vnímají jako zásadní pro zajištění péče o zemědělskou půdu, míru zaměstnanosti na venkově, zároveň pro udržení služeb na venkově a podporu tradic. Nyní je to již šestnáct let, co mohou zemědělci hospodařit po boku Evropské unie. Tomšík (2009) však upozorňuje na dnešní podobu zemědělství, které vzniklo na základě evropského modelu zemědělství. Ten je často chybně chápán jako sjednocení celého zemědělství v rámci EU.

Ve skutečnosti představuje sdílení společných hodnot velice různorodých zemědělských struktur v jednotlivých členských státech unie.

Otázkou však zůstává, zda je dnešní situace pro zemědělce příznivější než před vstupem do EU, nebo spíše naopak. Faktem je, že před vstupem do unie tvořily zemědělské podniky hustou síť podniků s dostatkem kvalifikovaných sil (Vošta, 2010). Avšak to bylo vykoupeno nízkými hektarovými výnosy, nízkou užitkovostí hospodářských zvířat, technickou zaostalostí, špatným managementem v podnikání, neadekvátní legislativou a příliš nízkou až žádnou ochranou vnitřního trhu před trhy zahraničními. Bašek & Divila (2008) k tomu dodávají, že velký vliv na situaci v dnešním zemědělství má stále doznívání minulého režimu, respektive události před rokem 1989, zejména kolektivizace. V porovnání s ostatními státy se Česká republika vyznačuje převážně velkými zemědělskými podniky, zatímco malých rodinných farem je velice málo. Přičemž výzkumy, které provedl Dürr (2016), dokládají důležitost drobných zemědělců, kteří podle něj mají stejný potenciál stimulovat růst produkce jako zemědělci hospodařící na velkých plochách. Menší subjekty mají podle Dürra (2016) tu výhodu, že vytvářejí větší množství pracovních sil.

Baráková (2010) udává, že dva roky po vstupu do EU začalo české zemědělství konečně zase vykazovat zisky. K přínosnému vlivu dotací na české zemědělství dále zmiňuje zlepšení platových podmínek zemědělských pracovníků, a to až o dvojnásobek. K tomu dodávají Malá a kol. (2011), že dotace mají vliv také na zvyšování celkového zisku zemědělství. Faktem ale zůstává, že je třeba akceptovat a vnímat i stinné stránky těchto finančních podpor. Nejedním autorem jsou poukázány negativní vlivy systému dotací. Na to navazují Svobodová a kol. (2011), kteří hodnotí vliv dotací na intenzitu zemědělské výroby. Dospěli k poznatku, že lepší dotační možnosti plynou do rostlinné výroby, což vede zemědělce k odchodu od živočišné produkce. Zároveň podotýká, že z hlediska rostlinné výroby došlo k eliminaci sortimentu pěstovaných plodin. Podle Pechrové (2014) je přitom pěstování některých plodin ziskové i bez pobírání dotací na ně. Jedná se o obiloviny a řepku. Naopak jsou ale plodiny, které jsou natolik citlivé a náchylné k chorobám a škůdcům, že pomoc prostřednictvím dotací je vysloveně nutná. Takovými plodinami je například cukrová řepa a konzumní brambory, které mají na trhu své značné zastoupení a jsou důležité pro výživu obyvatel.

Bezesporně oblastmi, kde dotace také dosahují příznivých výsledků, jsou méně příznivé oblasti. To potvrzují také Štolbová a kol. (2012), kteří dále uvádějí, že bez podpor by farmy v těchto oblastech nedosahovaly příznivého hospodářského výsledku, došlo by ke snížení jejich životaschopnosti a byli by nuceni k odchodu z těchto oblastí, které by se následně staly opuštěné a neobdělávané.

Současná situace podle závěrečné zprávy Českého statistického úřadu (2014) v českém zemědělství je taková, že na území České republiky hospodaří přibližně 26 000 zemědělských subjektů, z nichž je asi 23 000 fyzických osob a 3 000 právnických osob v nejčastější formě společnost s ručením omezeným, nejméně je družstev. Celková výměra, na které hospodaří, je necelých 3 500 000 ha zemědělské půdy, z níž vlastní převážnou polovinu právnické subjekty. Z celkové výměry půdy slouží necelých 2 500 000 ha jako orná půda, 960 000 ha jsou trvalé travní porosty, 21 000 ha ovocné sady, 14 000 ha vinice, 5000 ha chmelnice, 190 ha zelinářské zahrady. K tomu Janovská a kol. (2017) dodávají, že průměrná velikost zemědělského podniku je v České republice 91 ha, přičemž evropský průměr je pouhých 26 ha. Dále uvádějí, že 50 % veškeré zemědělské půdy v EU spravují právě takové podniky, jejichž výměra je více jak 100 ha.

Co se týká dnešního stavu hospodářských zvířat, chová se zde asi 1 400 000 kusů skotu, 25 000 000 kusů drůbeže, 1 500 000 kusů prasat, 200 000 kusů ovcí, 17 000 kusů koz, 26 000 kusů koní, 40 000 kusů králíků, 18 000 rojů včelstev (ČSÚ, 2017).

Český statistický úřad (2020) zveřejnil také tiskovou zprávu týkající se ekonomické situace v zemědělství, ve které uvádí, že produkce dosáhla v roce 2019 hodnoty 140,3 mld. Kč, což je nejvyšší hodnota od počátku sestavování souhrnného zemědělského účtu.

3.7 Dotace v zemědělství v zahraničí

Systém dotací za hranicemi České republiky je vesměs stejný. V členských státech EU mají největší sílu právě dotace z rozpočtu Evropské unie. Boháčková a kol. (2011) uvádějí, že některé státy by měly bez příspěví dotací často až existenční problémy. K takovým státům se kromě České republiky dále řadí Slovensko, Dánsko, Kypr, Estonsko. Toto zjištění je velkým zklamáním s ohledem na naši republiku, která byla v minulém století ve srovnání s jinými státy na velmi vysoké úrovni v oblasti zemědělství a vyznačovala se vysokou soběstačností. Dnes by zde bez dotací přežili jen někteří zemědělci. Naopak v zemích jako jsou Francie, Německo, Španělsko, Maďarsko, Rakousko by bylo dosaženo příznivých zisků i bez příjmů z dotací.

Rozcházejí se však názory autorů věnujících se této problematice, kteří se zaměřili na vlivy dotací na zemědělství v daných zemích. U řeckých farem zabývajících se produkcí bavlny byl zkoumán vliv jednotných plateb na plochu na místní zemědělství. Emvalomatis et al. (2008) došli k tomu, že dotace snižují celkovou efektivnost hospodaření, protože se zemědělci věnují pěstování lépe zpeněžitelných plodin. K podobnému zjištění dospěli i Bakucs et al. (2007) zkoumající vliv SAPS na zemědělství v Maďarsku. Jejich poznatky taktéž ukázaly, že dotace

vedou ke stále nižší efektivnosti hospodaření. Bokusheva et al. (2012) vidí negativní účinek v chybném využívání dotací podniky, které se příliš zaměřily výhradně na dodržování předpisů v rámci ochrany životního prostředí.

4 Materiál a metody

4.1 Charakteristika okresu Kolín

Okres Kolín se nachází ve východní části Středočeském kraji a sousedí s okresy Praha-východ, Kutná Hora, Pardubice, Hradec Králové a s okresem Nymburk. Rozprostírá se na rozloze 744 km², čímž představuje 6,8 % plochy Středočeského kraje.

V současnosti spadá pod okres Kolín 89 obcí, z nichž šest má přiznáno statut města (jedná se o Kolín, Český Brod, Pečky, Týnec nad Labem, Zásmyky a Kouřim) a tři z nich byly stanoveny městysem (Plaňany, Červené Pečky a Cerhenice).

Okres lze obecně charakterizovat jako průmyslově-zemědělský. Napříč celým okresem hospodaří podniky v různých odvětví výroby. Ke konci roku 2018 bylo v okrese evidováno 23 331 subjektů v registru ekonomických subjektů (z toho 19 133 fyzických osob, 2 269 obchodních společností, 36 družstev). Převažuje zaměření elektrotechnické, strojírenské, chemické a polygrafické, odvětví průmyslu zaujímá 12,8 % činnosti okresu. Zásadním hráčem na průmyslovém trhu je zde továrna TPCA s.r.o. zabývající se výrobou osobních automobilů. Kromě průmyslu se okres vyznačuje intenzivní zemědělskou výrobou (převážně rostlinnou), která využívá výborných výrobních podmínek Polabí. Podle dat z Českého statistického úřadu (2018) je na území okresu evidováno 463 zemědělských podniků (kromě soukromých živnostníků). Zemědělství a lesnictví představuje 4,4 % činnosti okresu. Významné je zde také odvětví stavebnictví s činností 15,6 % a odvětví velkoobchodu a maloobchodu s 21,7 %.

Na území okresu se nachází dálnice D11 spojující Prahu s Hradcem Králové a umožňuje tak pohodlnou cestu autem do těchto velkoměst. Okresem také prochází jedna z nejvytíženějších železničních tratí vedoucí z Prahy, přes Kolín, až do České Třebové. Bezproblémové je také vlakové spojení z Kolína do Brna, Ostravy, či měst za hranicemi státu. Na vlakové spoje navazuje autobusová doprava s pravidelnými linkami (ČSÚ, 2019).

4.1.1 Demografie

Počtem obyvatel 101 600 a hustotou zalidnění 136,6 obyvatel/km² patří okres Kolín k průměrným ve srovnání s ostatními okresy kraje. Průměrný věk obyvatel v kraji byl v roce 2000 39,7, v roce 2018 to bylo 41,9, tudíž je viditelné mírné stárnutí obyvatel. Za rok 2018 se do okresu přistěhovalo 2 775 osob a vystěhovalo 1 640 osob (ČSÚ, 2019).

Za rok 2018 bylo v rámci okresu evidováno 2 541 uchazečů o zaměstnání. Podíl nezaměstnaných osob činil 3,53 % a tento okres se tak stal okresem se čtvrtou nejvyšší nezaměstnaností v kraji, přičemž ještě před několika lety byl okresem s vůbec nejvyšší nezaměstnaností ve Středních Čechách. Podle dostupných dat vyjíždí za prací za hranice okresu přes 23 000 osob (ČSÚ, 2019).

4.1.2 Přírodní podmínky území

Reliéf okresu je rovinný až mírně zvlněný, pozvolna stoupající od severu k jihu a od východu k západu. Nejvyšším vrcholem je Kamenný vrch s 456 m n.m., naopak nejnižší položeným místem je hladina řeky Labe s 187 m n.m., jinak zvaná polabská nížina. Zemědělská půda tvoří 74 % rozlohy okresu, lesy tvoří 12,7 % a Kolínsko je tak nejméně zalesněným okresem v kraji. Okres se řadí do teplého, mírně suchého klimatického regionu, který se vyznačuje průměrnými ročními teplotami 8 – 9°C a průměrným úhrnem srážek 500 – 600 mm (ČSÚ, 2018).

Na území okresu se nachází řada historických a přírodních památek. Národními přírodními památkami jsou Žehuňský rybník a vodní a mokřadní ekosystém V jezírkách. Na území okresu zasahují dvě národní přírodní rezervace (Libický luh a Kněžičky). Nejvíce historických památek má centrum města Kolín, které je zapsáno do seznamu městských památkových rezervací. Známostou národní kulturní památkou je také městské opevnění v Kouřimi. Za zmínku stojí památník bitvy u Lipan, památník bitvy u Kolína postavený u Křechoře a řada kulturních či sportovních vyžití napříč krajem, včetně rozsáhlé sítě turistických tras a cyklostezek (ČSÚ, 2019).

4.1.3 Situace v zemědělství

Podle Českého statistického úřadu (2006) se na území okresu nacházelo 50 800 ha orné půdy, 14 500 ha lesních ploch, 2 700 ha trvalých travních porostů a 1 900 ha tvořily zastavěné plochy. Lze očekávat, že výsledky dnešního statistického šetření by poukázovaly na vyšší zastavěnost území v závislosti na trendu stavby nemovitostí.

Jak už bylo popsáno výše, zemědělství a lesnictví pokrývá 4,4 % pracovní činnosti okresu a na území bylo evidováno 463 zemědělských podniků. Podle Českého statistického úřadu zde pracovalo v roce 2011 v zemědělství 1 121 osob, z toho 749 mužů a 372 žen. Přímou

na území okresu se nenacházejí zemědělské školy, ale v nedalekých Poděbradech sídlí Střední zemědělská škola přímo s oborem agropodnikání, ale také veterinářství. V Kopidlně lze ve Střední zahradnické škole nalézt učební obory jako zahradnictví a rybářství. V nedalekých Chvaleticích se nachází Střední odborné učiliště zemědělské zaměřené především na technické a strojní obory v oblasti zemědělství. V blízkém hlavním městě Praha pak sídlí Česká zemědělská univerzita.

Podle statistiky pro okres Kolín ze stránek Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půd (2018) se na tomto území nacházejí převážně úrodné černozemě a hnědozemě. V menší míře pak regozem, kambizem a luvizem. Půdy jsou na území okresu Kolín spíše hluboké a středně hluboké, mělké půdy se zde téměř nevyskytují. Pro pěstování zemědělských plodin a stromků je to proto ideální stav.

Tím, že se okres nachází převážně v okolí Labe, je terén nížinatý. Tudíž jsou půdy chráněné před vodní erozí a smyvem. Kolem 80 % půd je erozně neohrožených. S kvalitou půdy pro pěstování souvisí i produkční schopnost půd. Do tříd ochrany zemědělského půdního fondu na tomto území spadají z největší části půdy bonitně nejcenější a poté půdy s nadprůměrnou produkční schopností, naopak nejméně je půd s velmi nízkou produkční schopností. S tím souvisí i ocenění půd na základě stanovení podle Bonitované půdně ekologické jednotky (BPEJ) udávající tržní a úřední hodnotu půdy. Téměř polovina všech půd má cenu nad 15 Kč, následují půdy v hodnotách od 10 Kč do 15 Kč. Půd s hodnotou pod 7 Kč je v okrese minimum (VÚMOP, 2019).

Mezi známé zemědělské podniky patří například společnost Poline s.r.o. věnující se jak rostlinné, tak živočišné výrobě. Dále Zemědělská akciová společnost Bečváry a.s. zaměřující se rovněž na oba směry výroby, stejně tak Farma Král. Významným podnikem jsou Ovocné sady Bříství s.r.o. a asi nejvýznamnějším producentem jablek jsou na území okresu Sady Tuchoraz, spol. s r.o. společně s družstvem Bohemia Apple, s.r.o.

Za rok 2018 zemědělci nejčastěji získali dotace v kategorii Platba na plochu (SAPS), a to konkrétně v 312 případech. Hned na druhém místě je kategorie Greening, na který získalo dotaci 310 zemědělců. V programu Mladý zemědělec získalo dotaci 46 osob. Dále například v programu Předčasné ukončení zemědělské činnosti to bylo deset zemědělců, v programu Investice do zemědělských podniků šest zemědělců, finance v programu Zelenina s vysokou pracností získalo pět žadatelů, program Dobré životní podmínky zvířat čerpali čtyři žadatelé, stejně tak v programu Zpracování a uvádění na trh zemědělských produktů, v programu Ekologické zemědělství čerpali finance pouze dva zemědělci.

4.2 Použité metody výzkumu

K praktickému průzkumu bylo využito dotazníku pro zemědělce hospodařící na území okresu Kolín a dotazníku pro veřejnost žijící na tomto území. Dotazníkové šetření se řadí mezi kvantitativní způsob šetření. Právě dotazník je nejrozšířenější technikou určenou k získávání dat. Je to technika nenáročná na čas, ale zároveň je s ní možné získat data od velkého počtu osob. Podle Punche (2008) slouží kvantitativní výzkum k hodnocení zkoumaných charakteristik a jejich souvislostem. Typická pro tuto metodu je standardizace dat. Podle Dismana (2002) je u kvantitativního šetření lépe viditelný zdroj zkreslení. Podrobný popis použitých metod a jejich aplikace v praxi je popsána v následujících kapitolách.

4.2.1 Dotazníkové šetření pro zemědělce

Otázky v dotazníku byly formulovány co nejvíce stručně a výstižně, aby pro oslovené zemědělce byly srozumitelné. Dotazník se skládal z třinácti otázek, z nichž bylo jedenáct uzavřených a respondenti mohli zvolit pouze jednu správnou odpověď. U jedné otázky mohli zvolit libovolné množství odpovědí a na jednu otázku mohli odpovídat otevřeně svými slovy. Dotazníkový formulář se nachází v Příloze č. 1: Dotazník pro zemědělské podniky / soukromé zemědělce.

První část dotazníku se věnovala zjištění základních informací o zemědělci a zemědělském podniku (věk, vzdělání, velikost podniku), druhá část byla zaměřena na zjištění názoru zemědělců na dotační politiku v zemědělství. V poslední části dotazníku se mohli zemědělci vyjádřit k možným negativům, které podle nich dotace představují.

Před rozesláním dotazníků všem zemědělcům byl rozdán zkušební vzorek čtyřem zemědělcům, kteří měli zjistit případné nesrovnalosti v dotazníku. Po schválení dotazníku začala 27. ledna 2020 samotná distribuce dotazníků mezi zemědělce se sídlem v okrese Kolín. Šetření probíhalo do 20. března 2020.

Pro distribuci bylo využito internetové stránky www.survio.com, která umožňuje sestavení dotazníku a jeho distribuci pomocí odkazu na stránku, kde mohou respondenti dotazník vyplnit. Tato metoda byla zvolena z toho důvodu, že již při psaní bakalářské práce se jevila jako spolehlivá a pro respondenty rychlá a pohodlná. Prostřednictvím rozeslání emailu s odkazem na dotazník bylo rozesláno 253 dotazníků. V průvodním textu dotazníku bylo uvedeno, že se jedná o anonymní dotazník sloužící výhradně pro účely zpracování dat do diplomové práce. Z tohoto počtu se jich vrátilo pouhých 42 vyplněných, a to buď z toho

důvodu, že adresát na dotazník nechtěl odpovědět, ale ve většině případů se email vrátil s odpovědí od příjemce, že sice má živnost v oblasti zemědělství, ale tomuto oboru se nevěnuje, tudíž by jeho odpovědi nebyly pro výzkum relevantní. Návratnost byla pouhých 16,6 %.

Po návratnosti pouhých 42 dotazníků bylo třeba vyhledat telefonické kontakty a adresy zemědělských subjektů. U koho bylo na internetových portálech dostupné telefonní číslo, ti byli obvoláni a pokud telefonát přijali, byli požádáni, zda by bylo možné se s nimi setkat a dotazník vyplnit v papírové podobě. U osob bez telefonních čísel bylo využito dohledatelnosti adresy.

Po osobní návštěvě bezmála 120 osob bylo dosaženo vyplnění 89 dotazníků, a to proto, že některé osoby nebyly na adrese zastíženy, nebo se opět nejednalo o zemědělské subjekty vhodné pro vyplnění dotazníku. Návratnost dotazníků při osobní návštěvě byla 74,1 %. Spolu s dotazníky vyplněnými v první fázi rozeslání se jich podařilo shromáždit celkem 131. Celková návratnost dotazníků, kdy jich bylo dohromady distribuováno 373, byla pouhých 35,1 %.

Důvodem tak nízké návratnosti by mohl být fakt, že neexistuje žádná databáze reálně hospodařících zemědělců, kterou by vedl buď příslušný okres, nebo Ministerstvo zemědělství. Portál eAgri vede pouze evidenci osob, které mají živnost v oblasti zemědělství. Z této databáze bylo taktéž čerpáno, ale bohužel se to ukázalo jako neefektivní z výše zmíněných důvodů, tj. že mnoho osob majících živnost v oblasti zemědělství není vlastně osobami, které by se touto činností živilo.

Vyhodnocení získaných dat proběhlo prostřednictvím počítačového programu Excel, kde byla data převedena do podoby tabulek a následně v programu Word do podoby grafů, které byly doplněny slovním komentářem. Seznam všech grafů je uveden v kapitole Seznam obrázků.

4.2.2 Dotazníkové šetření pro veřejnost

Otázky v dotazníku byly sestaveny co nejjednodušeji, aby byly pro respondenty srozumitelné a aby je případná složitost otázek neodradila od vyplnění dotazníku. Dotazníkový formulář se skládal z jedenácti otázek (viz Příloha č. 2: Dotazník pro veřejnost) s uzavřenými odpověďmi. V deseti otázkách mohli respondenti vybrat pouze jednu správnou odpověď, v jedné otázce mohli vybrat libovolné množství odpovědí.

První část dotazníku byla zaměřena na základní otázky jako určení věku a vzdělání respondenta, a to za účelem následného porovnání, zda mají tyto parametry vliv na jejich odpovědi. Další část byla zaměřena na zjištění názoru veřejnosti na dotace v zemědělství a jejich pohledu na zemědělce.

Před rozesláním byl rozdán zkušební vzorek deseti osobám za účelem zjištění vhodnosti postavení otázek a případným úpravám. Po vyloučení nesrovnalostí bylo zahájeno dotazníkové šetření, které probíhalo od 19. ledna 2020 do 15. března 2020 prostřednictvím internetové stránky www.surveio.com. Odkaz na dotazníkový formulář byl distribuován přes sociální sítě a jiné komunikační prostředky s žádostí o vyplnění a případné rozšíření mezi další osoby z cílové skupiny. Cílovou skupinou byly osoby starší 18 let žijící na území okresu Kolín.

V průvodním dopise bylo uvedeno, že je dotazník anonymní a bude sloužit pouze pro účely analýzy dat potřebných ke zpracování diplomové práce. Celkově bylo vyplněno 177 dotazníků. Počet rozeslaných dotazníků nebo počet osob, ke kterým se dotazník dostal není z důvodu použité anonymní metody znám.

Výsledné odpovědi jsou zaneseny do koláčových grafů znázorňujících procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí na otázky a jsou doplněny slovním komentářem. Seznam všech grafů je uveden v kapitole Seznam obrázků.

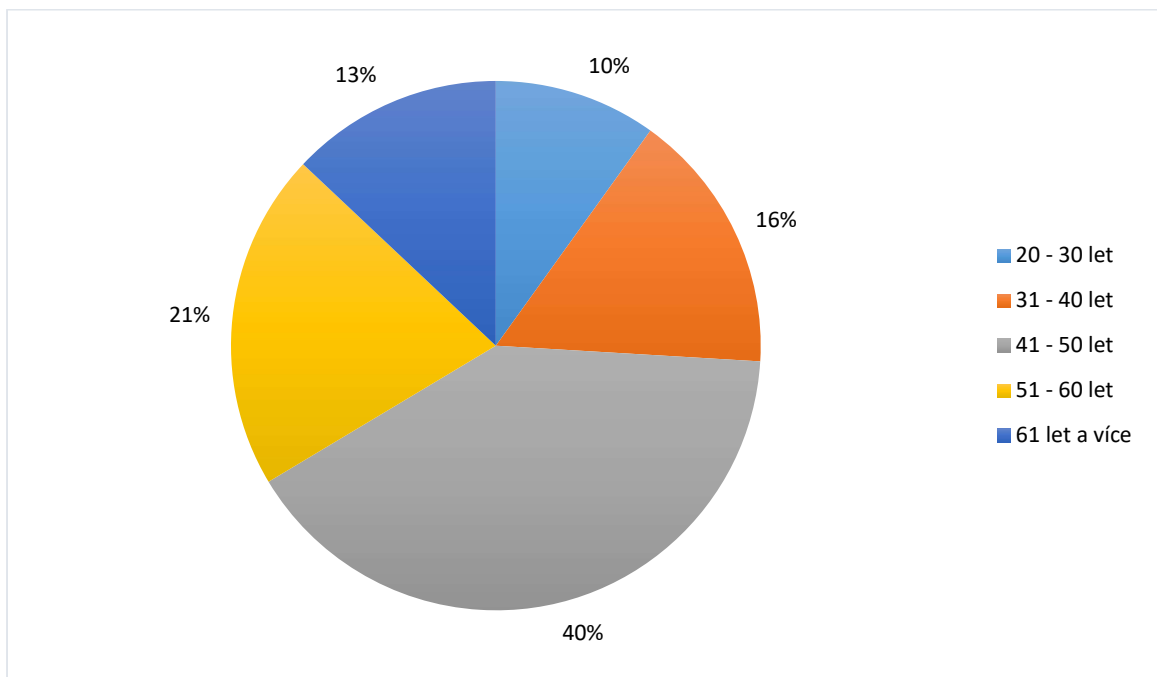
5 Výsledky šetření

5.1 Výsledky dotazníkového šetření pro zemědělce

Celkový počet vyplněných dotazníků byl 131. Respondenty byly zemědělci hospodařící na území okresu Kolín ve věku od 18 let. Souhrnné výsledky šetření jsou zpracovány do koláčových grafů.

Cílem dotazníkového šetření určeného pro zemědělce bylo zjištění celkového pohledu zemědělců na problematiku dotační politiky, zjištění aktuální situace v čerpání dotací, zda jsou s nabídkou dotačních programů spokojeni a vnímají dotace jako přínos či naopak, dále také zjištění jejich zkušeností, názorů a popsání negativ v oblasti dotací, jak je vnímají oni sami.

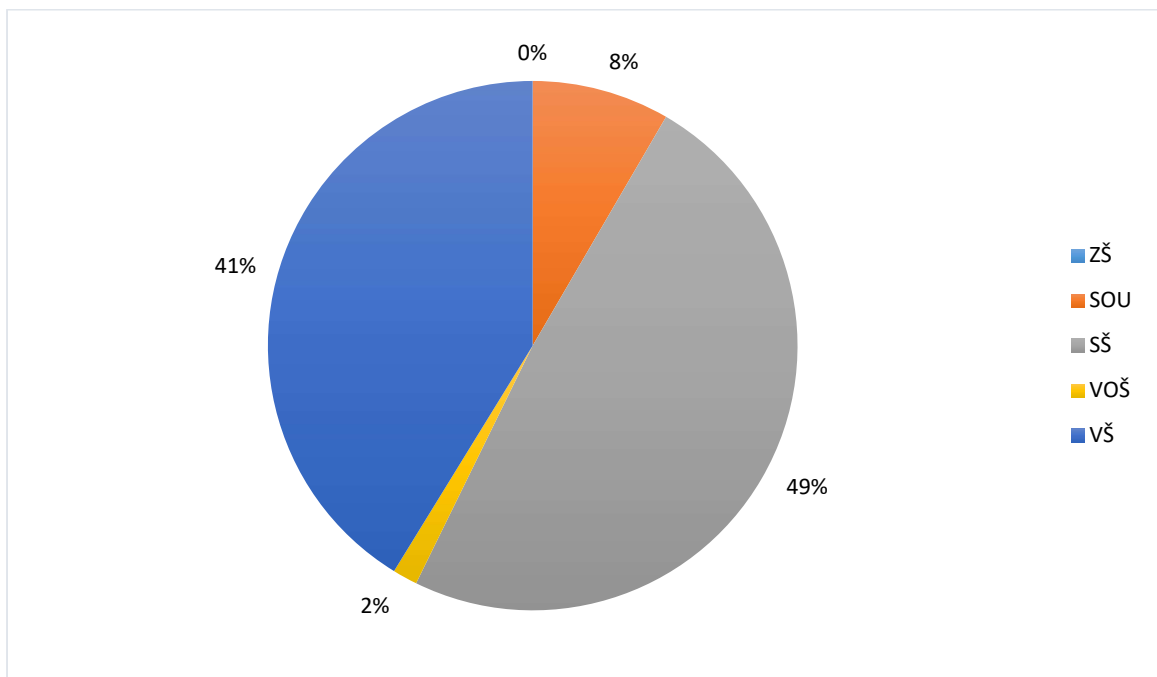
Otázka č. 1: Do které věkové kategorie se řadíte?

Obrázek č. 1 Do které věkové kategorie se řadíte? (1)

Z obrázku č. 1, který znázorňuje výsledky na první otázku, je patrné, že z celkového počtu 131 respondentů bylo nejvíce ve věku 41 – 50 let (40 %), 21 % bylo ve věku 51 – 60 let, 16 % ve věku 31 – 40 let, ze 13 % bylo respondentům 61 let a více a z 10 % dotazník vyplnily osoby ve věku 20 – 30 let. Věk zemědělských pracovníků neměl při šetření vliv na jejich názory v oblasti dotací. Pouze u osob starších 41 let byl zaznamenán vyšší zájem o projevení názoru na problematiku dotací.

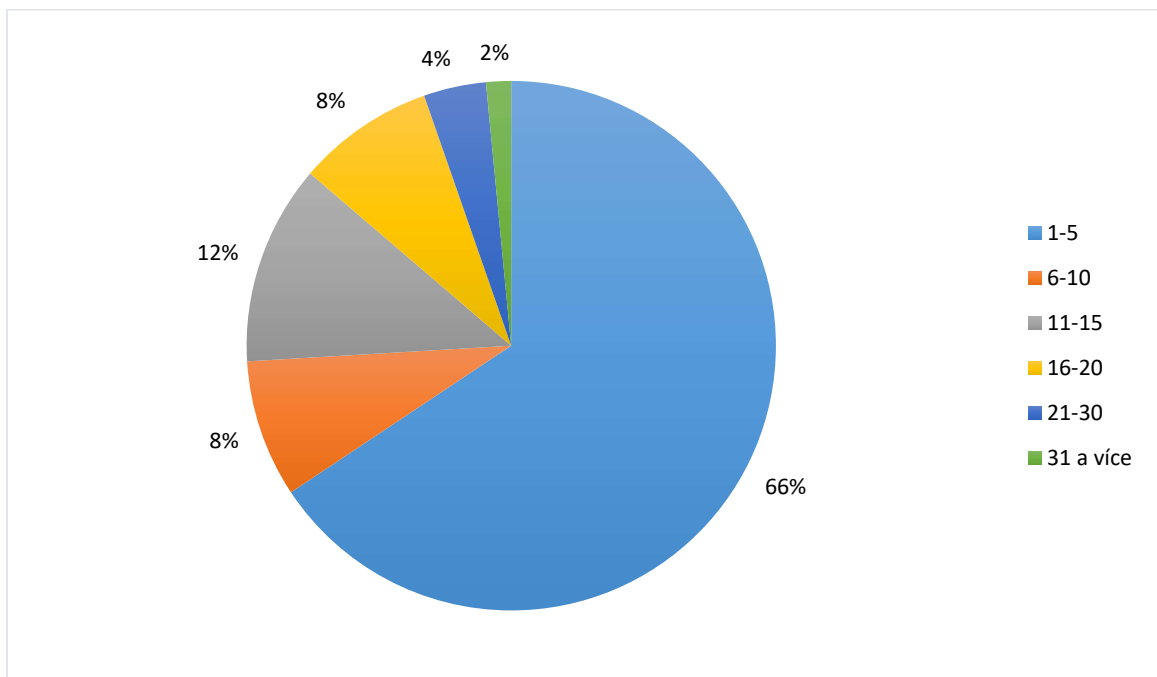
Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Obrázek č. 2 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (1)

Jak znázorňuje obrázek č. 2, 49 % dotázaných bylo středoškolsky vzdělaných, 41 % respondentů mělo vysokoškolské vzdělání, 8 % osob mělo vystudované střední odborné učiliště, 2 % ukončila studium na vyšší odborné škole a nikdo z celkového počtu 131 dotázaných neukončil své studium pouze základní školou.

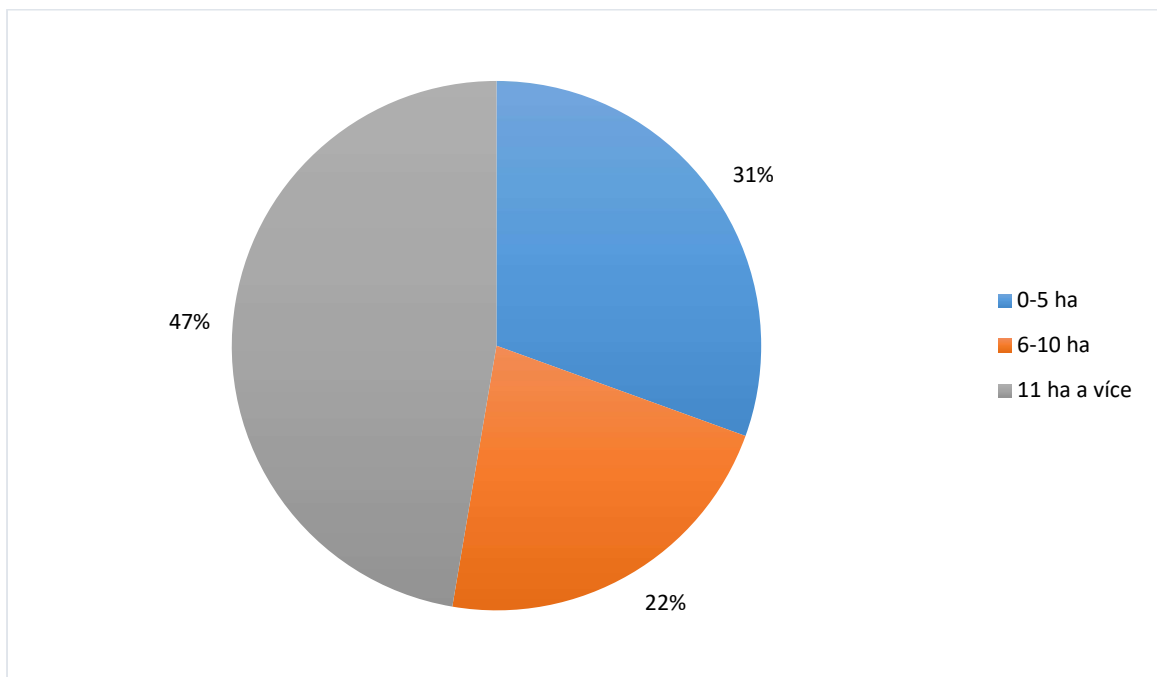
Otázka č. 3: Kolik členů pracuje ve Vašem podniku?

Obrázek č. 3 Kolik členů pracuje ve Vašem podniku?

Obrázek č. 3 ukazuje, že z oslovených zemědělců ve svém hospodářství zaměstnává 1 – 5 osob (66 %), ve 12 % pracuje v podniku 11 – 15 osob, podniků s počtem zaměstnaných ve výši 16 – 20 osob bylo stejně jako s 6 – 10 osobami, a to 8 %. Podniků s 21 – 30 zaměstnanci byla pouhá 4 % a s 31 a více zaměstnanci byla 2 %. Počet osob zaměstnaných v hospodářství nebyl přímo úměrný velikosti podniku. Často měla hospodářství s větší výměrou menší počet zaměstnaných a naopak.

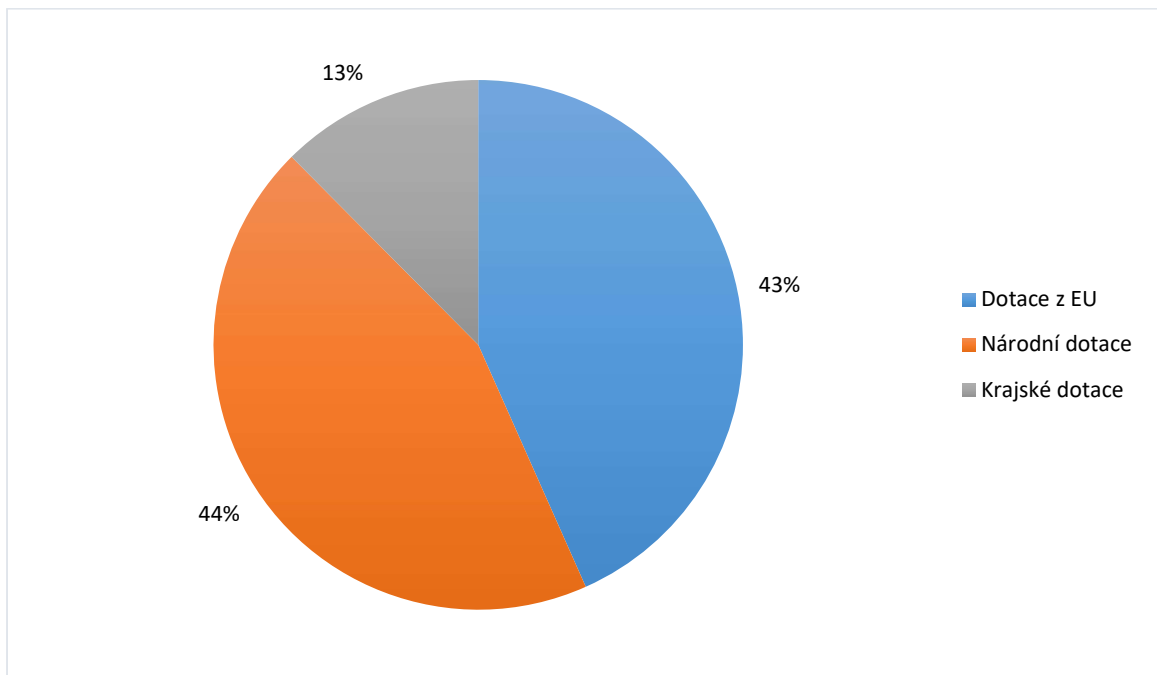
Otázka č. 4: Jakou plochu Váš podnik obhospodařuje?

Obrázek č. 4 Jakou plochu Váš podnik obhospodařuje?

Na obrázku č. 4 je znázorněno, že 47 % zemědělců obhospodařuje 11 a více hektarů, 31 % obdělává plochu do 5 ha a ve 22 % se respondenti starají o 6 – 10 ha. Jak už bylo uvedeno ve výsledcích u otázky č. 3, obhospodařovaná plocha nekorresponduje s počtem zaměstnaných v podniku.

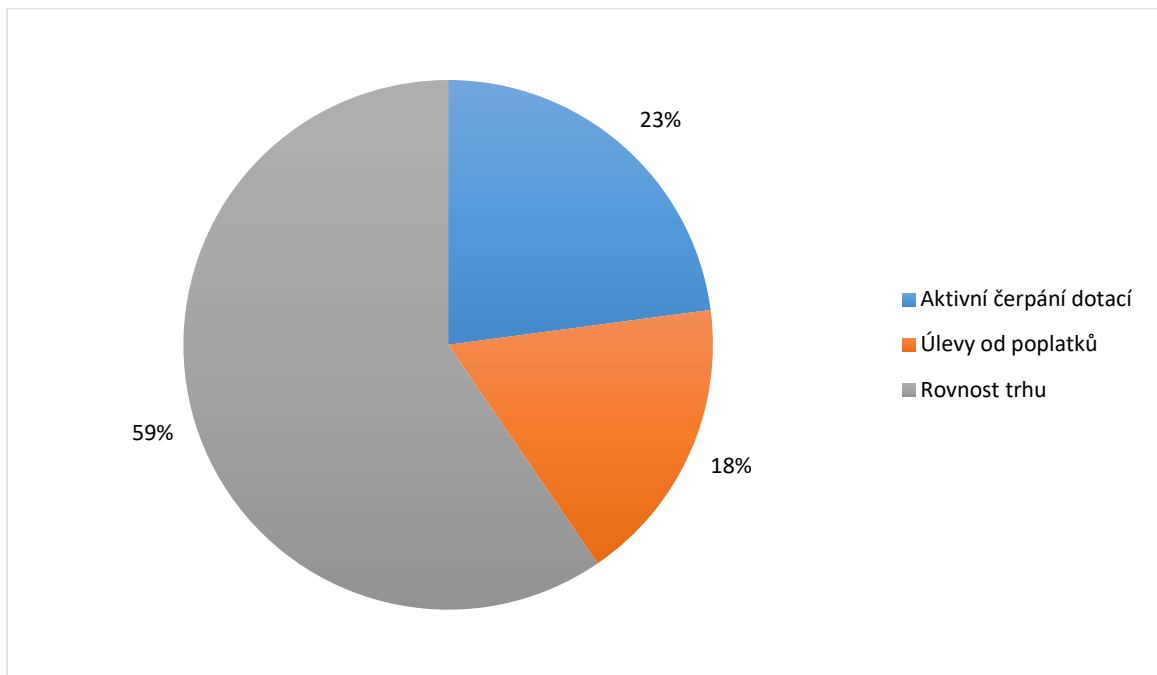
Otázka č. 5: Jaké typy dotací využíváte, nebo jste již v minulosti využil? (možno označit více odpovědí)

Obrázek č. 5 Jaké typy dotací využíváte, nebo jste již v minulosti využil?

Jak je viditelné z obrázku č. 5, nejvíce respondenti využívají národních dotací, a to ve 44 %. Hned za národními zdroji využívají dotací z Evropské unie (ve 43 %) a krajské dotace čerpají ze 13 %. V této otázce mohli respondenti označit jednu až tři odpovědi. Nejčastěji se objevovala kombinace národních a evropských dotací, někteří označili všechny tři odpovědi.

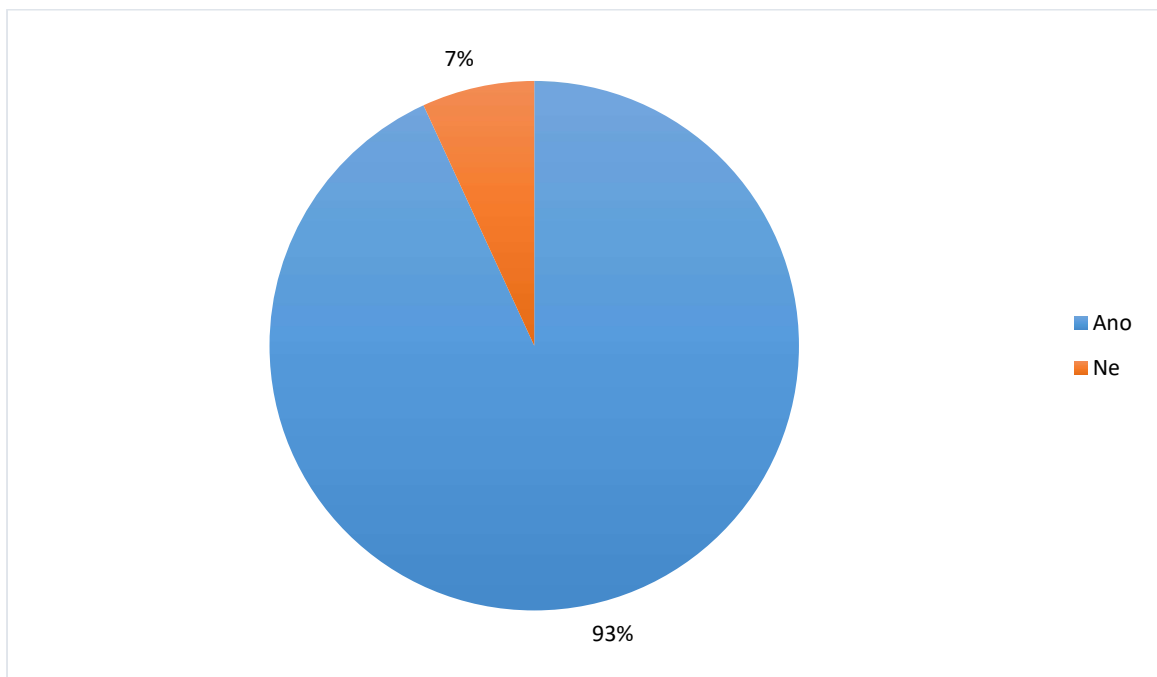
Otázka č. 6: Čemu byste dal přednost: aktivnímu čerpání dotací, úlevám od poplatků (daní), nebo rovnému trhu (rovnost nabídky a poptávky)?

Obrázek č. 6 Čemu byste dal přednost: aktivnímu čerpání dotací, úlevám od poplatků (daní), nebo rovnému trhu (rovnost nabídky a poptávky)?

Pokud by si mohli zemědělci vybrat, dali by v hospodaření přednost v 59 % rovnosti trhu, kdy by se nabídka rovnala poptávce. 23 % dotázaných by i nadále dávalo přednost čerpání dotací. V 18 % by se zemědělci rozhodli pro úlevy od poplatků, a tím snížení určitého břemene při podnikání. Výsledky na otázku č. 6 jsou znázorněny na obrázku č. 6.

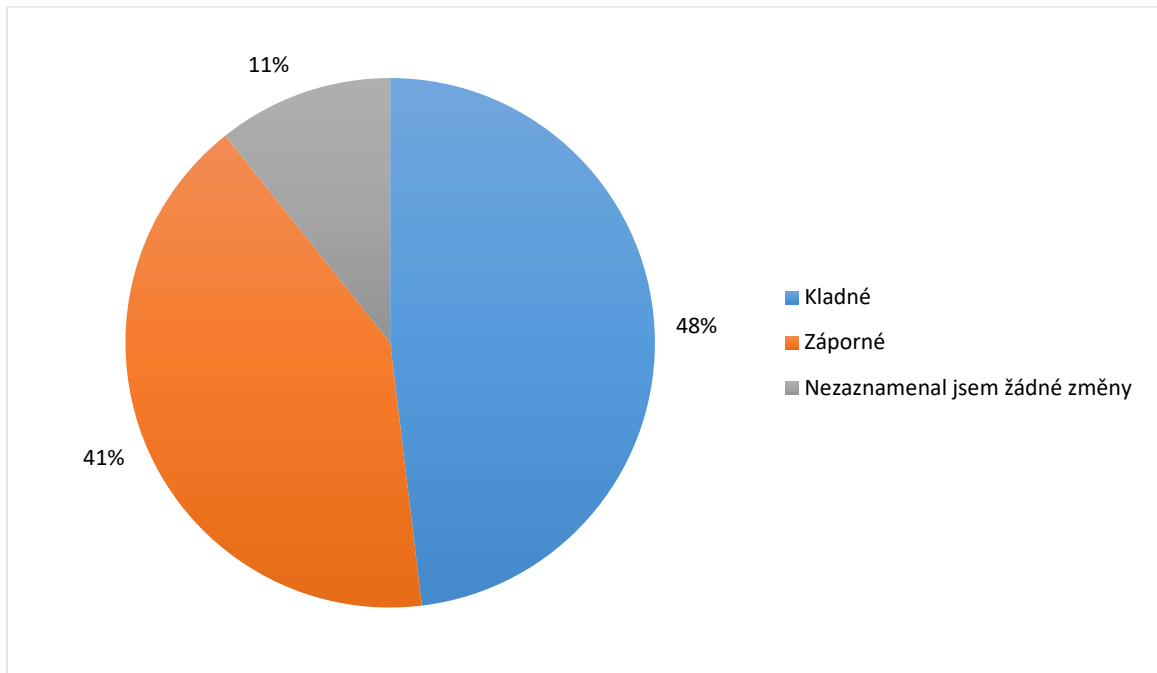
Otázka č. 7: Zaznamenali jste změny v zemědělství po vstupu do EU?

Obrázek č. 7 Zaznamenali jste změny v zemědělství po vstupu do EU?

Obrázek č. 7 znázorňuje, že velká většina respondentů uvedla (93 %), že po vstupu do Evropské unie zaznamenala změny v zemědělství, 7 % dotázaných žádné změny nezaznamenalo. Ti, co změny nezaznamenali, byli ve většině případů hospodáři ve věku 20 – 30 let.

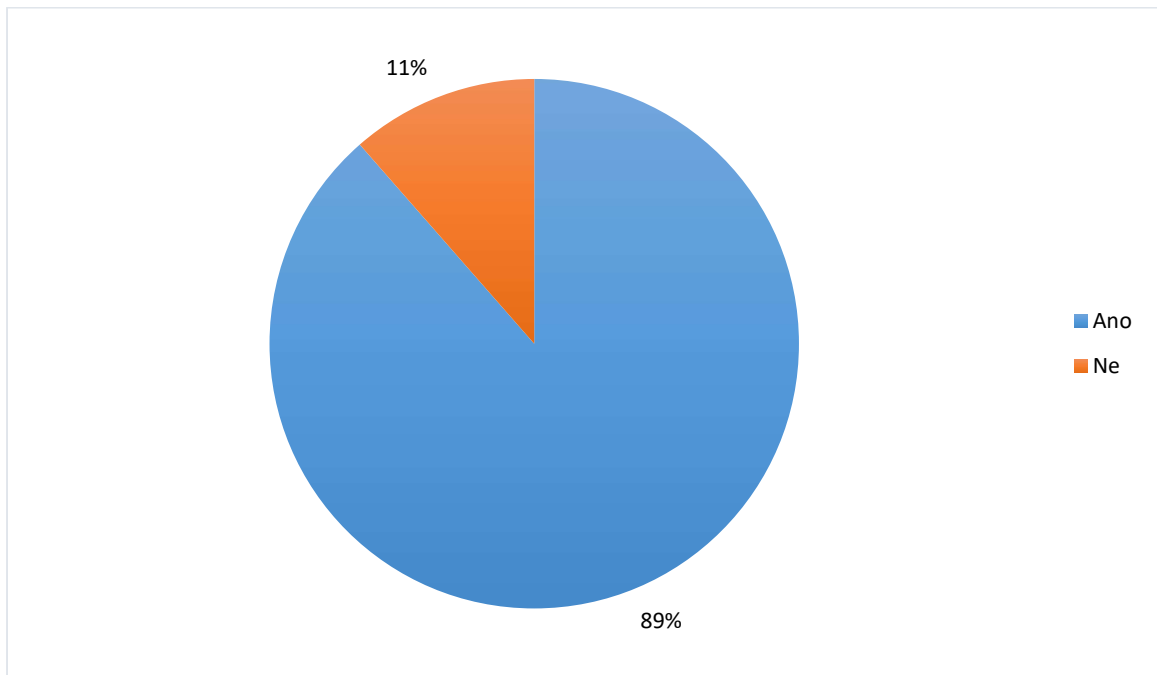
Otázka č. 8: Pokud jste zaznamenal změny v zemědělství po vstupu do EU, tak kladné nebo záporné?

Obrázek č. 8 Pokud jste zaznamenal změny v zemědělství po vstupu do EU, tak kladné nebo záporné?

Na otázku č. 7 navazuje osmá otázka s upřesněním charakteru změny v zemědělství po vstupu do Evropské unie. Z obrázku č. 8 je patrné, že ve 48 % případů se jednalo o kladnou změnu, 41 % hodnotí situaci v zemědělství po vstupu jako negativní. Zbýlých 11 % označilo odpověď, že opravdu žádné změny nezaznamenali.

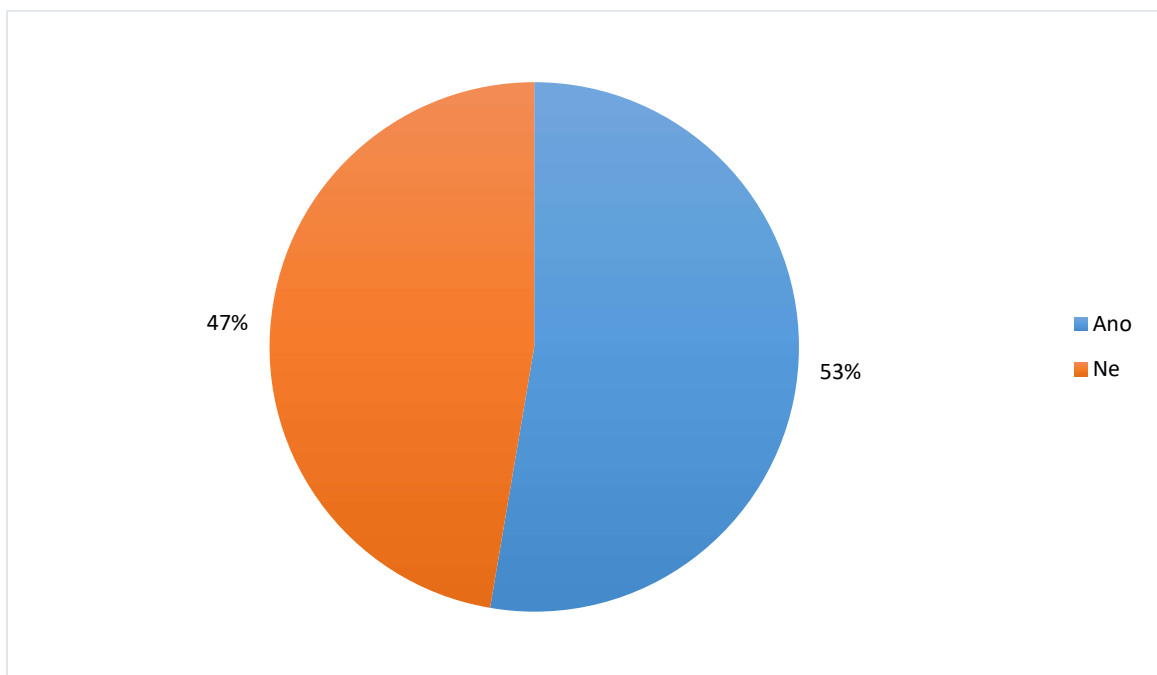
Otázka č. 9: Vnímáte získání dotací jako složitý proces?

Obrázek č. 9 Vnímáte získání dotací jako složitý proces?

89 % dotázaných vnímá celkový proces získávání dotací jako složitý a administrativně náročný. Obrázek č. 9 dále poukazuje na to, že pouhým 11 % dotázaných proces žádání o dotace nevadí a nepokládá ho za komplikovaný.

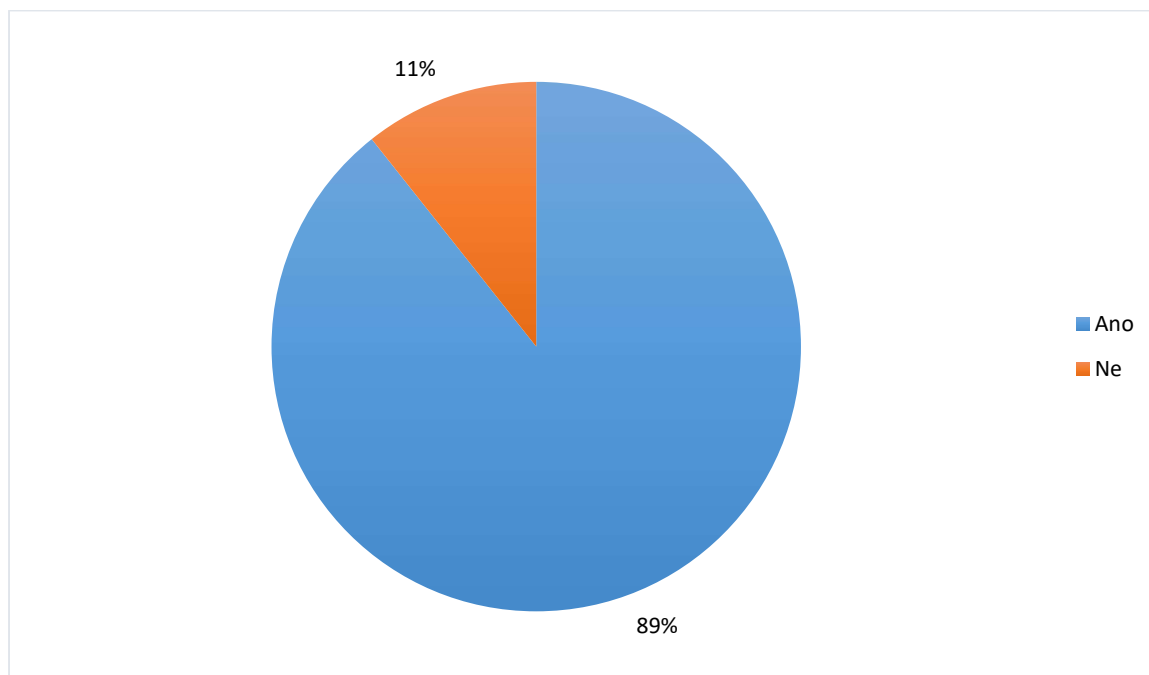
Otázka č. 10: Dokázali byste být bez čerpání dotací soběstační?

Obrázek č. 10 Dokázali byste být bez čerpání dotací soběstační?

53 % dotázaných je toho názoru, že by dokázali být bez dotací soběstační. Podle obrázku č. 10 je 47 % přesvědčeno o opaku a dotace považují za existenční záležitost.

Otázka č. 11: Domníváte se, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady?

Obrázek č. 11 Domníváte se, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady?

Výsledky z obrázku č. 11 znázorňují, že 89 % dotázaných je toho názoru, že čerpání dotací může mít i negativní vliv na zemědělskou činnost. 11 % respondentů nepovažuje dotace za jakékoliv riziko.

Otázka č. 12: Pokud se domníváte, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady, uveďte jaké.

Tato otázka v dotazníku navazuje na otázku č. 11 spojenou s názorem na vliv čerpání dotací na zemědělství. Jak je uvedeno výše, většina dotázaných považuje dotace za negativní činitele, proto bylo především těmto respondentům umožněno, aby se k těmto činitelům volně vyjádřili.

I přesto, že někteří zemědělci tuto otázku ignorovali a nekomentovali jí, spousta z nich se naopak široce rozepsala. Častým komentářem bylo, že mezi negativní dopady dotací na zemědělství patří velká byrokracie, častá návštěva kontrolních orgánů v podniku a pokřivenost

trhu s komoditami. Téměř pravidelně se mezi odpověďmi objevovala náročnost podmínek a administrativní náročnost, která je jistě pro zemědělce přítěží, zvláště v období, kdy potřebují pracovat na polích a ve svém hospodářství. Místo toho musí sedět u velké spousty dokumentů.

Dále se také objevila zmínka o nesrozumitelnosti dotačních titulů, která vede k chybám v žádostech nebo k následnému zamítnutí žádosti či krácení dotace. Jeden z respondentů tuto otázku okomentoval takto: „Možnost zneužití. Často nastavená pravidla pro lobbující firmy, což v důsledku může znamenat znevýhodnění určitých druhů podniků. Při špatném nastavení pokřivení ruky trhu. Pokud jsou nastaveny v jedné zemi, ve druhé zemi může mít negativní dopad díky volnému pohybu zboží.“ S tím souhlasilo i dalších 17 respondentů, kteří se k otázce vyjádřili podobně.

Jiný zemědělec zase vyjádřil svou nespokojenost, protože vidí v dotacích nástroj k plýtvání veřejnými prostředky na nesmyslné činnosti. V tom s ním souhlasilo 11 dalších. Dále se objevil komentář ohledně nerovnosti dotací Evropské unie. Pokračuje tím, že kvůli dotacím převládá nekonkurenceschopnost. Autor tohoto příspěvku zastává názor, že by radši hospodařil bez dotací, ale s reálnými cenami. Podle něj není možné, aby šlo vše cenově nahoru, ale ceny zemědělských komodit zůstávaly téměř na úrovni devadesátých let. V tom s ním souhlasilo i dalších 14 respondentů. Jiní souhlasili s nízkou konkurenceschopností, a to v 37 případech.

Mezi dalšími komentáři se objevily takové, jako evropská regulace výroby, omezení živočišné výroby a přemíra rostlinné výroby, transformace zemědělství, nesmyslné dotační tituly (např. bioplynové stanice), nerovnost na trhu, nerovné podmínky mezi státy, zkreslení hodnoty produktů, špatná dotační politika v oboru včelařství, podpora monokultur, cena půdy, neznalost úředníků rozhodujících o přidělování dotací, závislost na dotacích, nemožnost pěstování toho, co by opravdu chtěli, nepřihlížení k charakteristickým podmínkám prostředí, jeho původu a historii a spousta dalších, pouze jinak popsanych názorů.

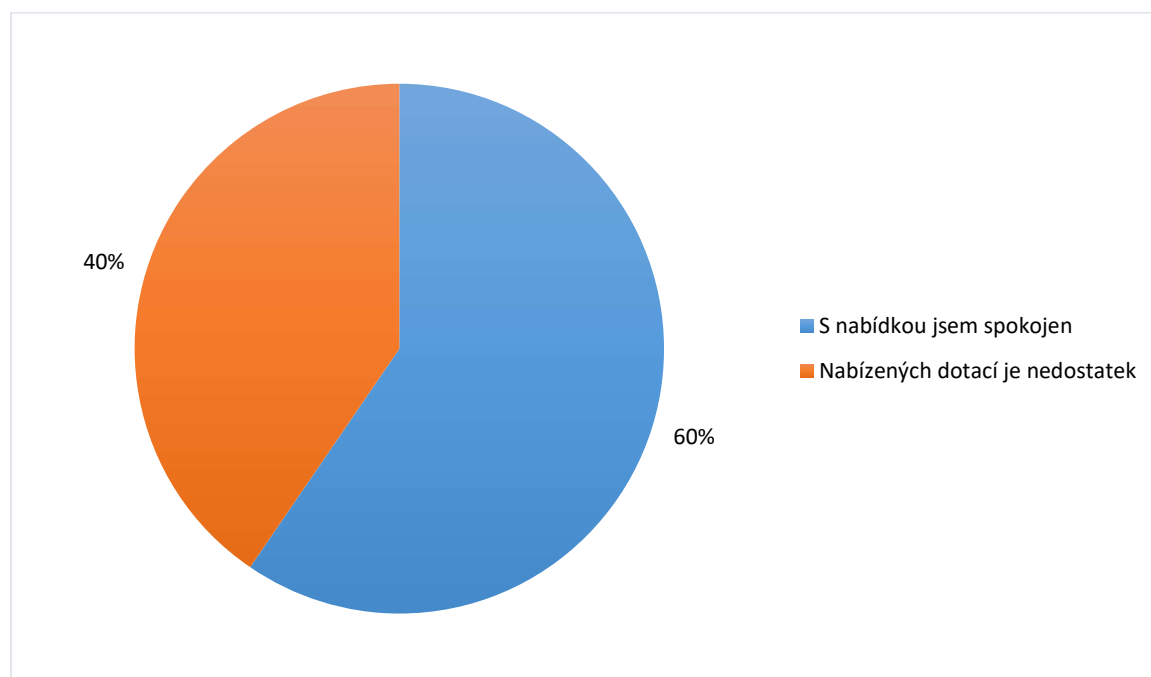
Jiní zemědělci zase zmínili, že se při čerpání dotací necítí jako svobodní hospodáři na svobodné půdě. Další vyjádřil svou nespokojenost s tím, že se objevují rádobý zemědělci, kteří se zemědělskou produkcí nemají moc společného, ale jen posbírají dotace. Další zemědělec se zmiňuje o tom, že kvůli dotacím musí pěstovat něco, co nechce, ale je na to dotace, a proto je to pro něj výhodnější. Mezi komentáři se objevily i takové, které popisovaly nedostatečné využívání finančních zdrojů na záležitosti, které podporu doopravdy potřebují. Jiný komentář zase popisuje jednání Evropské unie jako zpátečnické a ne pokrokové. Častým komentářem bylo, že dnešní finance v zemědělství jsou nastavené tak, aby na nich byl každý druhý zemědělec závislý a musel je čerpat. Pokud by je nečerpal, nedokázal by se o sebe zcela postarat

a vůči ostatním podnikům by nebyl konkurenceschopný. To potvrdil i jiný respondent, který si je vědom toho, že bez dotací by jen těžko hospodařil sám. Komentuje to jako začarovaný kruh.

Jiný respondent zase uvažoval nad tím, zda jsou platby na plochu vhodné: „Co když obhospodařuji sice menší plochu, ale za to z ní mám vysokou produkci. Je spravedlivé, že jiný zemědělec, který má daleko větší plochu, ale třeba nižší produkci, dostane vlastně daleko vyšší dotaci?“ Na to navazuje další komentář, který popisuje nesmyslnost poskytování dotací. Zemědělec musí odvést daně do pokladny a pak mu jsou vráceny v podobě dotací, o které musí zdlouhavě žádat. Podle něj by bylo mnohem efektivnější, kdyby byly zemědělcům poskytnuty nějaké úlevy od daní, a tím by se snížila administrativní zátěž nejen pro ně, ale i pro spoustu úředníků.

Nespokojenost se systémem dotací vyjádřil i jiný respondent, který se v odpovědi zmínil o existenci dotací už před vstupem do Evropské unie. V tu dobu se českému zemědělství vedlo velmi dobře, tak se sám sebe zeptal: „Proč to nejde i teď a musíme být za každou cenu světoví?“

Otázka č. 13: Jste s nabídkou nabízených dotací spokojeni, nebo byste ji chtěli rozšířit?

Obrázek č. 12 Jste s nabídkou nabízených dotací spokojeni, nebo byste ji chtěli rozšířit?

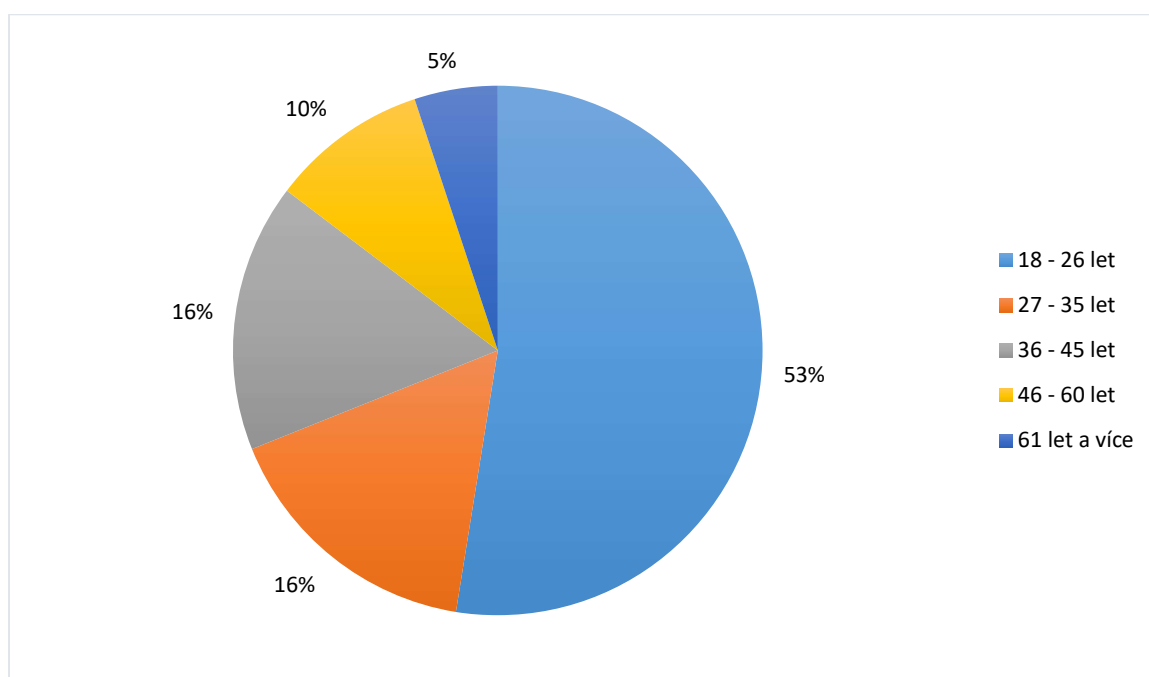
Z výsledků na obrázku č. 12 vyplývá, že ze 60 % jsou zemědělci s nabídkou dotací spokojeni a neměnili by ji. Zbýlých 40 % považuje množství dotací za nedostatečné a nabídku by rádi rozšířili.

5.2 Výsledky dotazníkového šetření pro veřejnost

Za pomoci široké veřejnosti bylo vyplněno 177 dotazníků distribuovaných v elektronické podobě. Respondenty byli občané žijící v okrese Kolín ve věku od 18 let. Výsledné odpovědi jsou znázorněny pomocí koláčových grafů.

Cílem tohoto dotazníkového šetření bylo získání názorů veřejnosti na problematiku dotací určených pro zemědělství, jak toto téma vnímají, zda podporují místní zemědělce a jaký mají pohled na potravinovou soběstačnost českého státu.

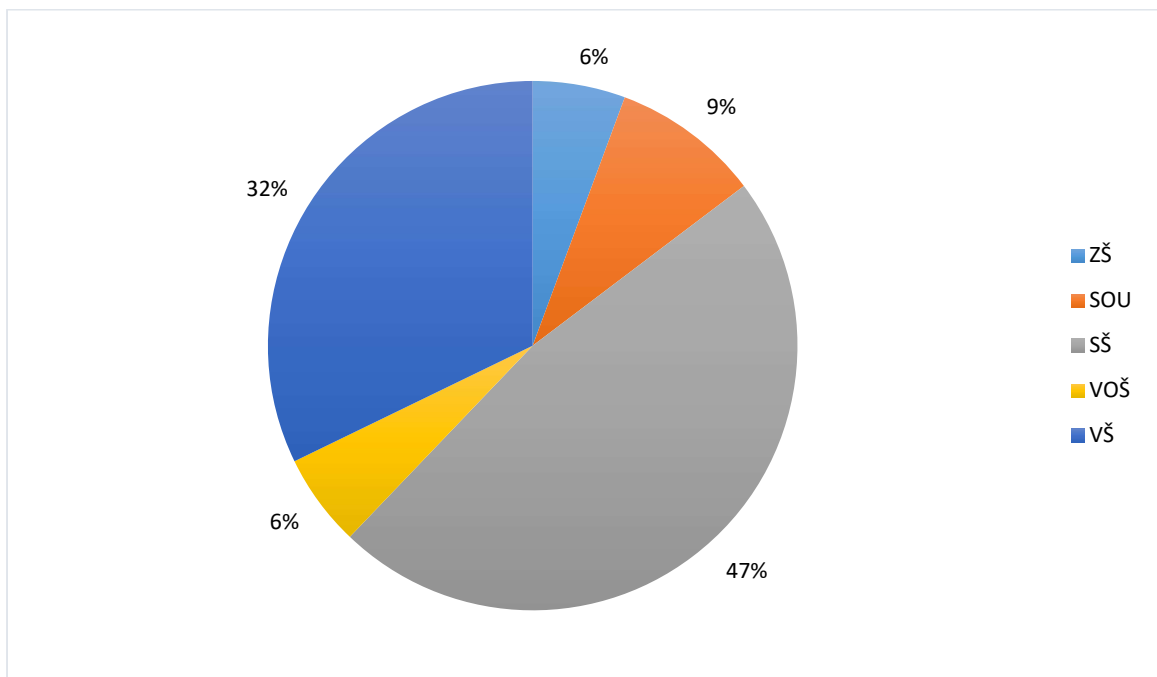
Otázka č. 1: Do které věkové kategorie se řadíte?

Obrázek č. 13 Do které věkové kategorie se řadíte? (2)

Z obrázku č. 13 vyplývá, že z 53 % se testování zúčastnily osoby ve věku studentů, a to 18 – 26 let. Z 16 % byly zastoupeny osoby ve věku 27 – 35 let a taktéž ve věku 36 – 45 let. 10 % dotázaných bylo ve věku 46 – 60 let a zbylých 5 % ve věku 61 let a více. Věk dotázaných neměl vliv na jejich další odpovědi.

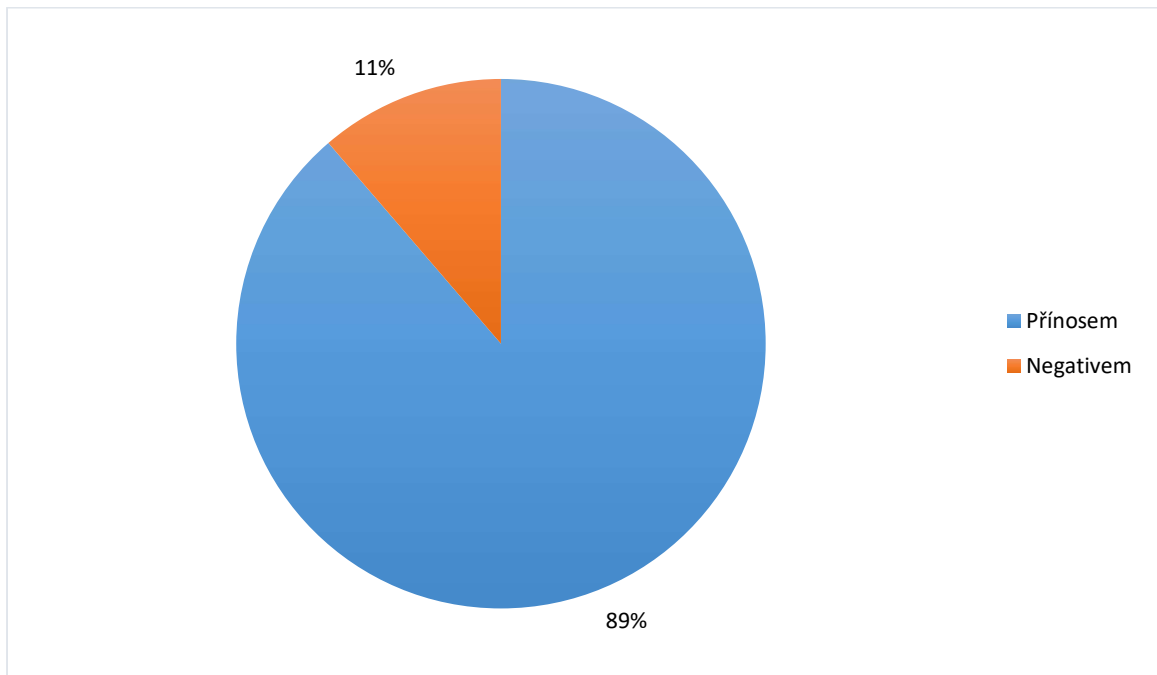
Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Obrázek č. 14 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (2)

Z obrázku č. 14 je viditelné, že 47 % dotázaných bylo středoškolsky vzdělaných. Z 32 % se šetření zúčastnili vysokoškolsky vzdělaní. V 9 % byli zastoupeni respondenti se středním odborným učilištěm a po 6 % osoby se základní školou a vyšším odborným vzděláním. Úroveň studia dotázaných neměla žádný vliv na jejich další odpovědi.

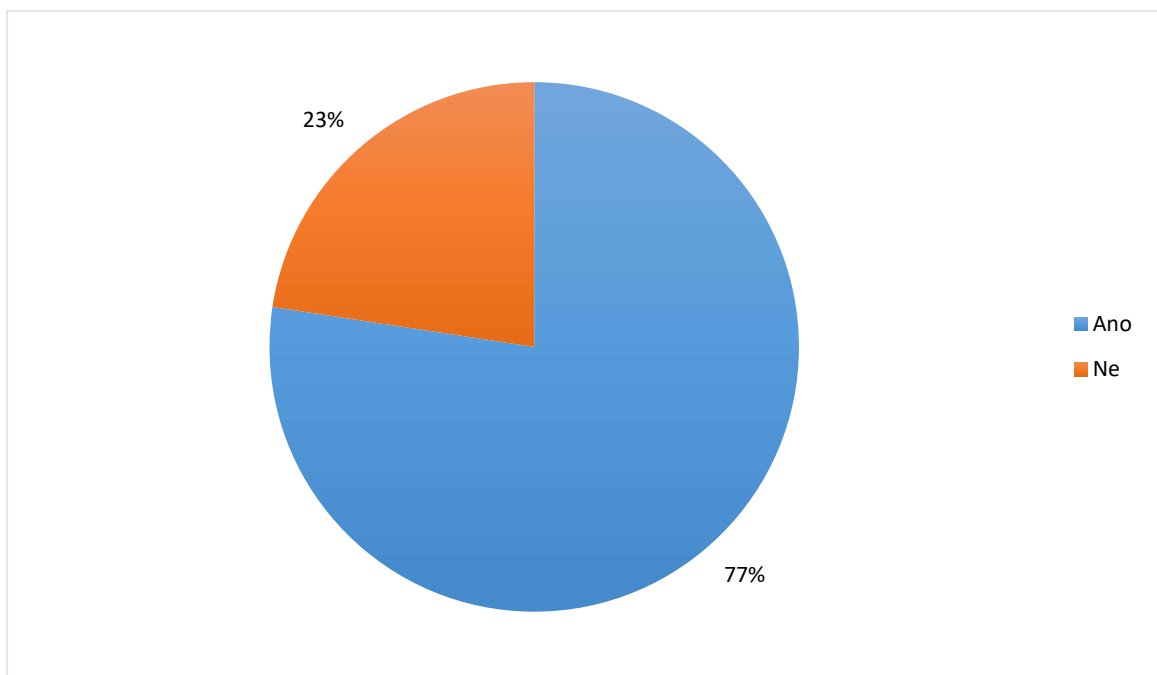
Otázka č. 3: Jste toho názoru, že jsou dotace pro zemědělce přínosem, nebo spíše negativem?

Obrázek č. 15 Jste toho názoru, že jsou dotace pro zemědělce přínosem, nebo spíše negativem?

Z obrázku č. 15 je patrné, že ve většinové části pokládají respondenti dotace spíše za přínosné pro zemědělce (v 89 %), v 11 % případů odpověděli dotázaní naopak a dotace považují za negativní činitel.

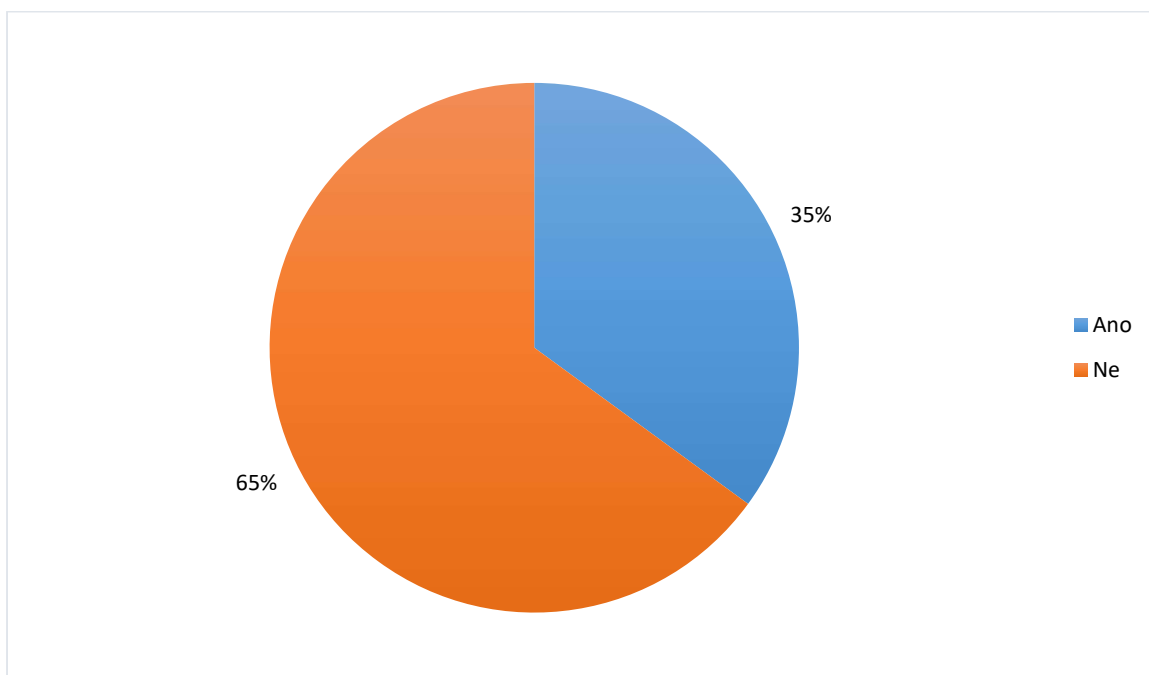
Otázka č. 4: Domníváte se, že jsou dotace v zemědělství nějak zneužívány?

Obrázek č. 16 Domníváte se, že jsou dotace v zemědělství nějak zneužívány?

Z oslovených občanů se 77 % z nich domnívá, že dotace jsou všeobecně zneužívány. Mohlo by to být přikládáno k ovlivnění především z médií. 23 % dotázaných nevidí v dotacích případnou možnost, jak by jich mohl někdo zneužívat. Výsledky jsou znázorněny na obrázku č. 16.

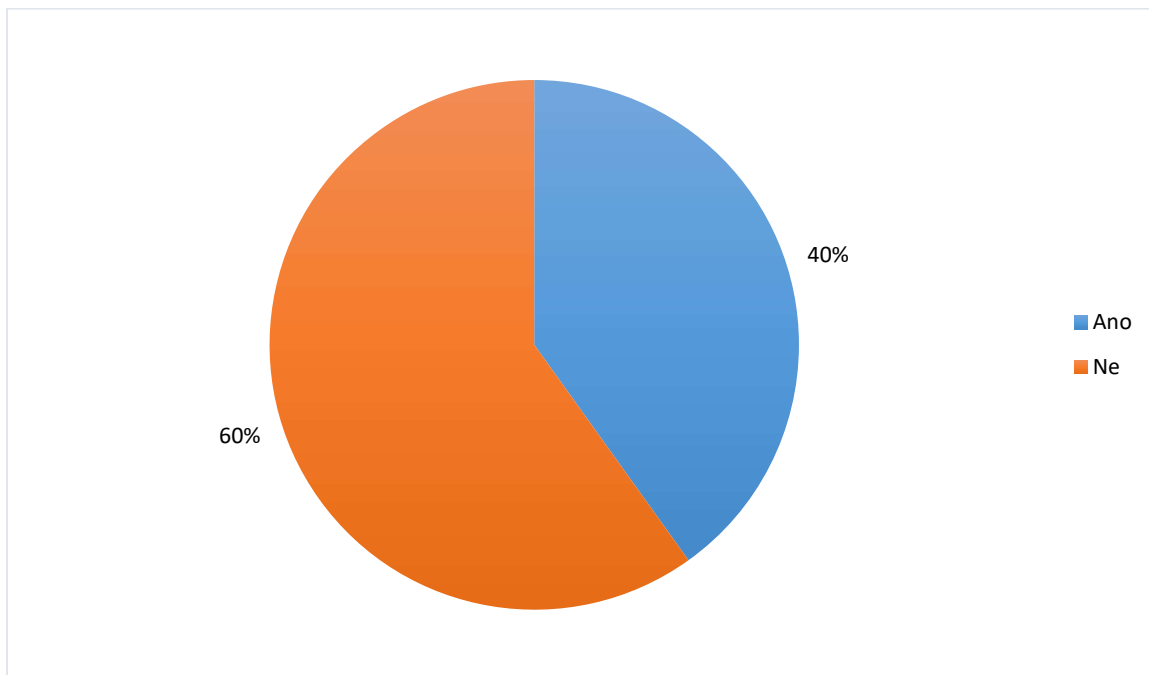
Otázka č. 5: Myslíte, že by byly zemědělské podniky soběstačné, kdyby nečerpaly dotace?

Obrázek č. 17 Myslíte, že by byly zemědělské podniky soběstačné, kdyby nečerpaly dotace?

Výsledky na obrázku č. 17 znázorňují, že 65 % dotázaných si myslí, že by v případě nevyužívání dotací nebyly podniky soběstačné a nedokázaly samy přežít. 35 % je přesvědčeno o opaku a je toho názoru, že i přes nevyužívání dotací by se o sebe zemědělské podniky dokázaly postarat.

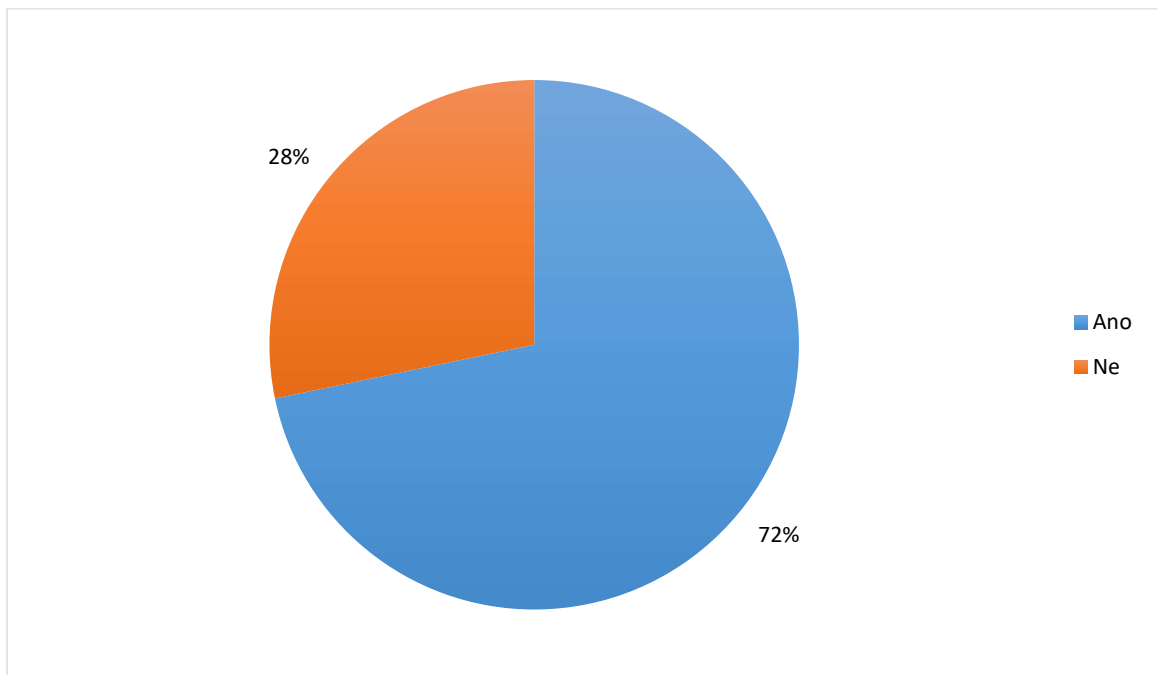
Otázka č. 6: Pokud by Česká republika nečerpala dotace pro zemědělství z Evropské unie, myslíte, že by nás naše zemědělství uživilo?

Obrázek č. 18 Pokud by Česká republika nečerpala dotace pro zemědělství z Evropské unie, myslíte, že by nás naše zemědělství uživilo?

Výsledky podobně položené otázky zaměřené tentokrát na měřítko celého státu jsou zaznamenané na obrázku č. 18. 60 % oslovených si myslí, že by nás naše zemědělství na území České republiky neuživilo, tudíž podle nich je ČR v tomto ohledu nesoběstačné. Ze 40 % si občané naopak myslí, že nejsme tolik závislí na Evropské unii a i přes vystoupení z unie bychom se o sebe dokázali postarat.

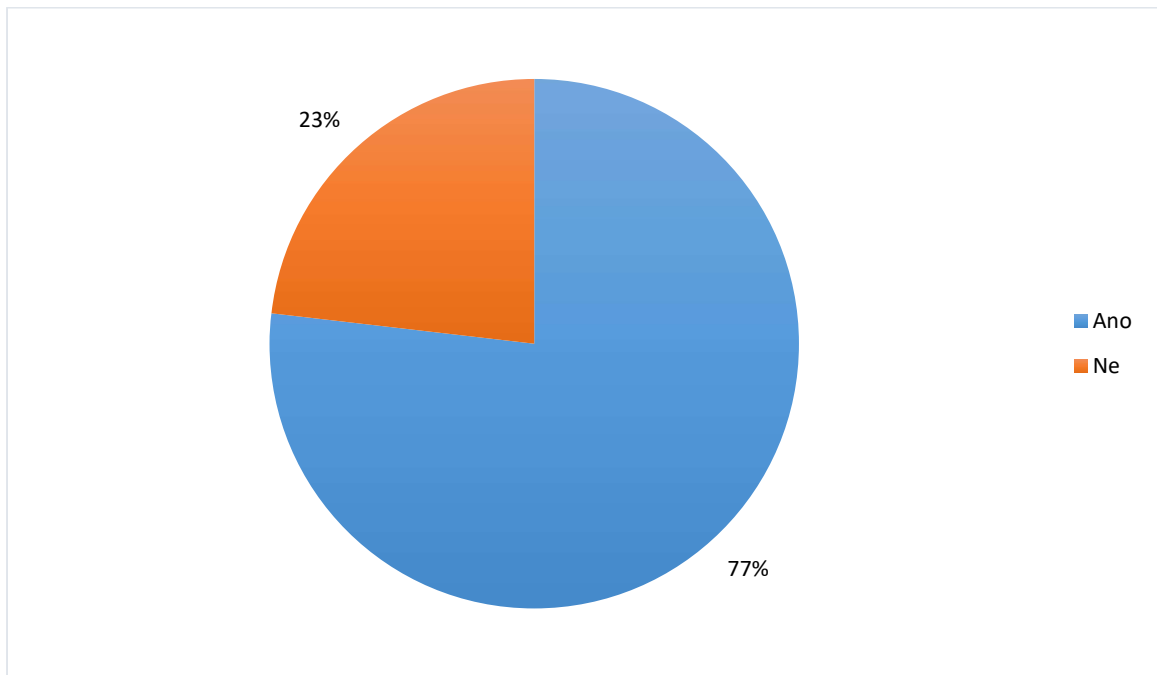
Otázka č. 7: Využíváte služeb místních zemědělců (nakupování potravin přímo od zemědělce, bedýnkový prodej, samosběr...)?

Obrázek č. 19 Využíváte služeb místních zemědělců (nakupování potravin přímo od zemědělce, bedýnkový prodej, samosběr...)?

Obrázek č. 19 zobrazuje, že 72 % dotázaných aktivně využívá služeb místních zemědělců v podobě přímého nákupu od producenta, či ve formě bedýnkového prodeje, anebo prostřednictvím samosběru. Tím napomáhají k podpoře českých výrobků a místních zemědělců. Naopak 28 % respondentů se tohoto způsobu nákupu potravin neúčastní.

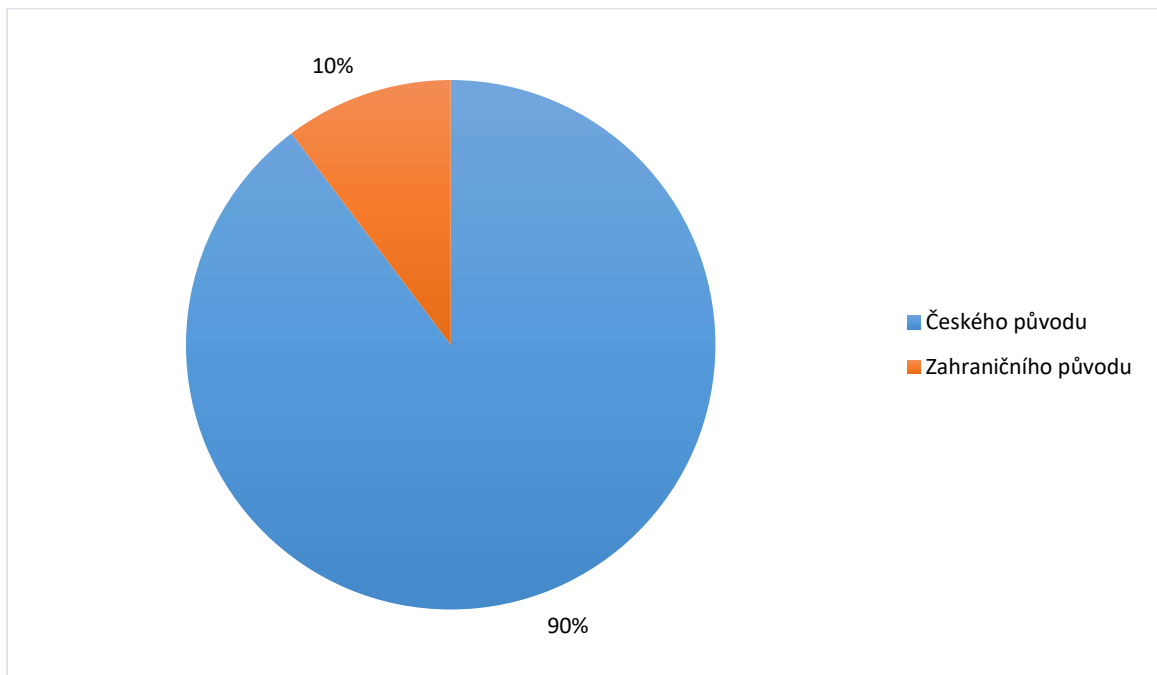
Otázka č. 8: Prohlížíte si v obchodě země původu dané potraviny?

Obrázek č. 20 Prohlížíte si v obchodě země původu dané potraviny?

Z celkového počtu 177 dotázaných odpovědělo 77 % z nich, že si v obchodech prohlíží etiketu s uvedenou zemí původu dané potraviny. Zbýlých 23 % nepřikládá původu potravin takovou důležitost a země původu pro ně není rozhodující. Výsledné odpovědi jsou zanesené v obrázku č. 20.

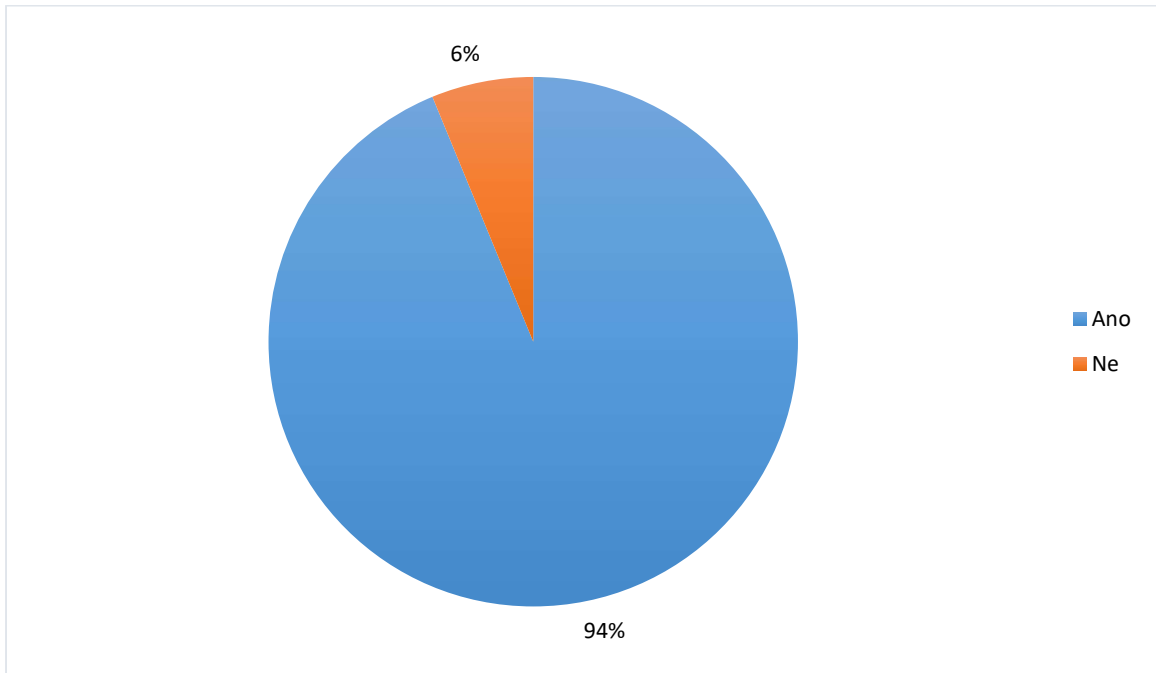
Otázka č. 9: Pokud si v obchodě prohlížíte země původu potravin, nakupujete raději potraviny českého původu, nebo zahraničního?

Obrázek č. 21 Pokud si v obchodě prohlížíte země původu potravin, nakupujete raději potraviny českého původu, nebo zahraničního?

Na předchozí otázku navazuje otázka zaměřená na specifikaci země, podle které si respondenti vybírají potraviny. Obrázek č. 21 znázorňuje výsledky, kde se 136 respondentů, kteří si prohlíží zemi původu potravin, 69 % z nich přiklání k potravinám českého původu a 8 % upřednostňuje potraviny s původem mimo Českou republiku. Zbýlých 41 dotázaných odpovědělo už v předchozí otázce, že si zemi původu potravin neprohlíží.

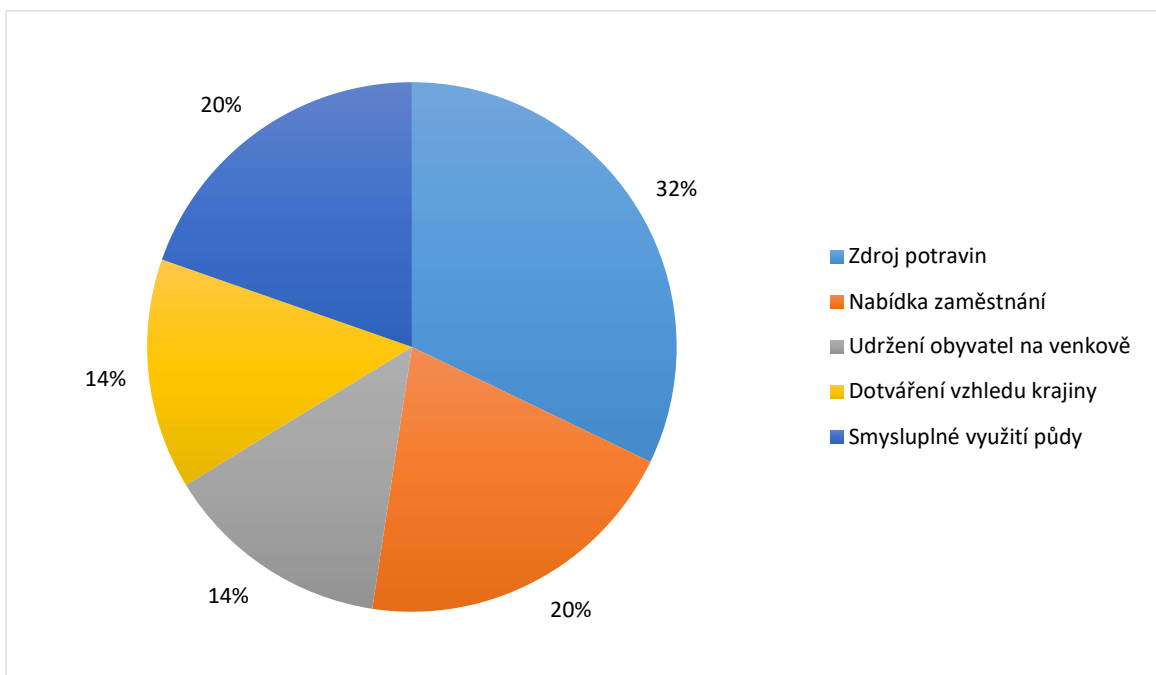
Otázka č. 10: Vážíte si práce zemědělců? Myslíte, že si zaslouží uznání?

Obrázek č. 22 Vážíte si práce zemědělců? Myslíte, že si zaslouží uznání?

Jak je znázorněno na obrázku č. 22, 94 % získaných odpovědí si lidé váží práce zemědělců a podle nich by si zasloužili uznání nás všech. 6 % dotázaných nepovažuje zemědělce za tolik přínosné, aby si vážili jejich práce nebo je ocenili.

Otázka č. 11: Jaké funkce podle Vás zemědělství plní? (možno označit více odpovědí)

Obrázek č. 23 Jaké funkce podle Vás zemědělství plní?

Z největší části vnímají občané funkci zemědělství jako významný zdroj potravin (32 %), ve 20 % představuje podle nich zemědělství potenciálního zaměstnavatele a v té samé míře je pro ně zemědělství symbolem smysluplného využití půdy. Dále výsledky na obrázku č. 23 znázorňují, že ve 14 % podle dotázaných dotváří zemědělství vzhled krajiny a taktéž ve 14 % napomáhá udržet obyvatele na venkově a zabraňuje jejich přesunu do větších měst na lehčí práci. U této otázky mohli respondenti označit jednu až pět odpovědí. Často označily všech pět možných funkcí zemědělství, tak jak je vnímají.

6 Diskuze

Podstata této práce by se dala shrnout jako snaha o zjištění, jak se dotace podílí na rozvoji zemědělství v okrese Kolín, k čemuž pomohlo dotazníkové šetření určené pro zemědělce zde hospodařící (viz Příloha č. 1) a získání ucelenějšího názoru na problematiku dotací z pohledu veřejnosti (viz Příloha č. 2). Na základě těchto dvou šetření je možné porovnat zjištěné skutečnosti s názory a poznatky autorů věnujících se této oblasti a publikujících odbornou literaturu na toto téma.

Aby i úplný laik nezasvěcený do změn, kterými si zemědělství na území České republiky prošlo, pochopil souvislosti, je třeba začít na úplném začátku. Rokem 1948 byla zrušena možnost soukromého podnikání a na scénu přicházelo propagování socialistického způsobu života. V tomto způsobu smýšlení setrvali lidé až do roku 1989, kdy se původní centrálně plánovaná ekonomika příliš rychle přetransformovala na tržní systém, na který zemědělci nestihli ihned zareagovat. Jak uvádí Vošta (2010), po navrácení majetku byli zemědělci zasaženi nedostatkem financí a spolu s nedostatečnými zkušenostmi se soukromým podnikáním došlo k následnému útlumu a často úpadku zemědělské činnosti, ale i některých navazujících průmyslových odvětví. Změnila se celková podoba venkova a byly narušeny jeho charakteristické rysy. Green (2007) poukazuje na tehdejší typickou sociální izolaci venkova, která byla narušena kvůli pokrokům v telekomunikaci a dopravě, a tím se venkov začlenil do větší společnosti.

Byl a stále je přebytek velkých zemědělských podniků, které vznikly kolektivizací. Přitom Moseley (2003) podotýká, že právě malí zemědělci jsou nejdůležitější z hlediska rozvoje venkova a podnikání na venkově. S tímto tvrzením se ztotožňují taktéž výsledky dotazníků. Jak ukazuje obrázek č. 4, zemědělců obdělávajících plochu do pěti hektarů je naprostá menšina a krajinný ráz tak utvářejí především velké podniky nad jedenáct hektarů plochy. Velikost obhospodařované plochy má přímou závislost na výši vyplácených podpor. Tedy těch vyplácených na plochu. Když Osztrogonác (2008) zkoumal výši přímých plateb v zemích Visegrádské čtyřky (kam spadá Polsko, Maďarsko, Slovensko a Česká republika), zjistil, že nejvyšší platby dostali zemědělci v České republice a na Slovensku. Je tomu právě proto, že v těchto zemích dominují podniky s velkou obhospodařovanou plochou. Naopak v Holandsku chtěli dosáhnout ekonomické rentability právě zvětšením velikosti zemědělských podniků, zlepšením efektivity práce, snížením vnějších vstupů a minimalizováním pracovních nákladů. To mělo ale za následek snížení počtu osob pracujících v zemědělství (Meerburg et al., 2009).

K napravení nežádoucích důsledků konce minulého století na území České republiky měly napomoci příplatky určené právě zemědělcům. S vyšším příjmem financí mají zemědělci logicky širší rozsah možností, jak rozvíjet své hospodaření. V první řadě je zajištěna jejich životní úroveň (Rektořík, 2009), hned na to navazuje příspěvní ke zkvalitnění prostředí pro život a podpora rozvoje venkova v mnoha směrech. Ať už ve vzhledu krajiny, ochrany životního prostředí, či zamezení ubývání populace na venkově a jejich přesunu do měst, na což poukazuje Hulst (2007) a také Glasgow et al. (2008), kteří ve svém výzkumu uvádějí, že mladí, vzdělanější a finančně zabezpečení lidé se stěhují do měst častěji než staří lidé s omezenými prostředky. Dále je snaha o pomalejší stárnutí obyvatel na venkově, včetně stárnutí osob pracujících v zemědělství, s čímž se ztotožňuje také Fischer (2012), který vnímá stárnutí populace jako problém typický pro slabší venkovské oblasti. Jak ukázaly výsledky dotazníku, v okrese Kolín pracuje v zemědělství převážná většina osob ve věku nad 40 let (viz obrázek č. 1). V ostatních částech státu to jistě nebude jinak.

Prvotní záměr zavést dotace byla pravděpodobně dobrá myšlenka, ale jak ukazuje čas, dotace nemusí být vždy pouze prospěšné. Někteří autoři je považují za přínos, někteří za zbytečnou komplikaci. Michalčáková (2015) hodnotí čerpání pozitivně a dodává, že po vstupu do Evropské unie se situace v českém zemědělství zlepšila, protože se naskytla možnost čerpat více financí, než jaké by mohl poskytnout stát. Za přínos je považuje také dotázaná veřejnost (viz obrázek č. 15), čímž se spolu s výsledky z obrázku č. 8 potvrdila první hypotéza říkající, že dotace poskytnuté zemědělským podnikům mají pozitivní vliv na jejich rozvoj. Většina zemědělců ale dodala, že čerpání dotací může mít na jejich činnost i negativní dopady (viz obrázek č. 11) a taktéž se většina veřejnosti domnívá, že mohou být dotace zneužívány (viz obrázek č. 4). Pravdou zůstává, že díky jejich čerpání je zemědělcům mnoho situací ulehčeno, ale za cenu administrativní zátěže (což znázorňuje i obrázek č. 9) a následného striktního dodržování požadavků, které podle některých dotázaných hraničí až s byrokracií (viz odpovědi na otázku č. 12, kde se mohli zemědělci slovně vyjádřit). Pokud se jen mírně vychýlí od norem, následuje sankce nebo rovnou snížení výše dotace. Avšak především na základě výsledků z obrázku č. 12 se potvrdila také druhá hypotéza, která praví, že nabízených dotací je dostatek a zemědělci jsou s nabídkou spokojeni.

Negativní aspekt čerpání dotací, který také stojí za zmínku je, že se zemědělci pochopitelně nechtějí věnovat činnostem, na které nedostanou tak výhodný příspěvek a jsou pro ně nakonec více náročné. Proto tento systém vede k odklonu od živočišné produkce, jak zmiňují taktéž Svobodová a kol. (2011), což bylo zřetelné i při spolupráci se zemědělci při vyplňování dotazníků, jelikož se naprostá většina z nich zabývala pouze rostlinnou výrobou. Tudíž to není

jako v dobách minulých, kdy se rostlinná výroba doplňovala a prolínala s tou živočišnou. To potvrzuje taktéž Osztrogonác (2008), který přisuzuje odklon od živočišné výroby zavedením přímých plateb. Systém přímých plateb totiž není na živočišné výrobě podniku závislý a současně se zvýšily nároky na chov zvířat, tudíž po vstupu do Evropské unie vzrostl zájem o rostlinnou výrobu a klesl tak podíl živočišné produkce.

Problémem českého zemědělství je závislost na těchto podporách. Když se v devadesátých letech začalo zemědělství znovu stavět na nohy, podstatně mu k tomu pomohlo následné začlenění do Evropské unie a zprostředkování možnosti čerpat její finance. Díky přístupnosti k dotacím se podle Pechrové (2014) podařilo navýšit výnosnost zemědělství. Změny po vstupu do EU zaznamenali i samotní zemědělci (viz obrázek č. 7), někteří kladné, někteří záporné, jak ukazuje obrázek č. 8. Zároveň nové nastavení tržní ekonomiky mělo za důsledek to, že mnoho zemědělců se stalo na dotacích závislých, což potvrzují také Svobodová & Věžník (2011). Podle Boháčkové a kol. (2011) by bez nich dokonce někteří měli existenční problémy. S tím souhlasí také Bureau et Mahé (2015), kteří zjistili, že snížení výše přímých plateb by mělo fatální vliv nejen na zemědělské podniky v zaostalejších zemích, ale také na podniky v zemích, kde jsou momentálně úspěšní, jelikož v těchto zemích jsou podniky sice vyspělejší a modernizovanější, ale také velmi zadlužené. Svoboda (2008) zase uvádí, že se dotace podílí na celkových výnosech zemědělských podniků až z dvaceti procent. Přesto více než polovina dotázaných zemědělců z okresu Kolín vypověděla, že by bez čerpání dotací dokázali být soběstační (viz obrázek č. 10). Zde vyvstává otázka, jak si tuto otázku zemědělci přebrali. Někteří ji mohli pochopit tak, zda by dokázali být soběstační, kdyby i ostatní zemědělci nepobírali dotace, anebo zda by byli soběstační i přesto, že by ostatní čerpali dotace a odstoupili by pouze oni. Zato respondenti z oslovené veřejnosti byli přesvědčeni o nesoběstačnosti (viz obrázek č. 17), stejně jako u otázky na případnou soběstačnost státu při pozastavení čerpání evropských grantů (viz obrázek č. 18). Jsou skutečně zemědělci vystaveni takové situaci, kdy se nedokážou postarat ani sami o sebe?

Zajímavé je srovnání České republiky s jinými státy Evropské unie. Pokud se podíváme hned za jižní hranice státu – do Rakouska, zjistíme, že se zde zemědělství velmi liší. Převažují zde malé rodinné farmy, jejichž rozloha nedosahuje ani 20 hektarů (Zachová, 2019). Navíc se naprostá většina zemědělců musela přizpůsobit prostředí hor, a tak až 87 % z nich hospodaří ve ztížených podmínkách. Podle Asociace soukromého zemědělství ČR (2016) je rozdíl viditelný i ve výrobní struktuře zemědělství. Nejvíce se zde pěstují obilniny (14 %), zelenina (9 %) a víno (9 %). Chovají skot na mléko (17 %), masný skot (12 %) a prasata (11 %). Navíc patří Rakousko mezi země EU s jedním z nejvyšších podílů ploch ekologického zemědělství (20 %).

Diferencovanost mezi naším a rakouským zemědělstvím umocňuje i výše dotací z Evropské unie. Podle Zachové (2019) bylo na programové období 2014 – 2020 v rámci PRV vyhrazeno pro ČR 3,5 miliardy euro, zatímco pro Rakousko 7,7 miliardy euro. Avšak v Rakousku míří nejvíce peněz do rozvoje venkova, zatímco v ČR je většina věnovaná přímým platbám. Taktéž nelze přímo srovnávat cenu peněz mezi státy. Kvůli rozdílným hladinám cen za služby a statky a taktéž rozdílným výším platů, bude mít euro vždy rozdílnou váhu v jednotlivých zemích. To, co si za sto euro můžeme koupit v České republice, si například ani zdaleka nekoupíme v Rakousku.

Na pomyslném vrcholu ale Rakousko nestojí. Podle Pauly et Marquart (2018) v roce 2016 čerpala nejvíce dotací Francie (7,9 miliardy euro), po ní Španělsko (5,6 miliardy euro), na třetím místě Německo (5,1 miliardy euro) a Česko bylo až daleko za nimi s částkou 861,8 milionu eur. Naopak nejméně dotovaným státem v rámci hlavních evropských zemí je Itálie. Nicméně za rok 2019 přesto dosáhla nejvyšší přidané hodnoty v zemědělství a předčila dokonce Francii. Itálie se může pyšnit tím, že je "nejzelenější" v Evropě, hospodaří zde přes 60 000 ekologických farem a má nejnižší úroveň chemických zbytků v produktech ze zemědělství (Coldiretti, 2020).

Co si vlastně nejčastěji představíme pod pojmem zemědělství? Já vidím v idealistickém případě traktoristu obdělávajícího dlouhé lány polí za slunečného počasí, sklízajícího obilí, které následně míří do mlýnů a přes zpracování a prodej v obchodě až k nám na stůl. Za tímto papírovým sáčkem mouky, který koupíme v obchodě za patnáct korun, se ale ve skutečnosti skrývá úporná práce zemědělců, kteří se musí setkávat s nekončící nepřízní počasí a souběžně se zabývat onou legislativou danou státem a Evropskou unií, aby je vůbec tyto sáčky za patnáct korun uživily. Obchody stále tlačí jejich ceny dolů. Zemědělců, kteří se snaží prodat své zboží, je mnoho a vyhrává ten s nejnižší cenou, byť je to zboží méně kvalitní, třeba i to nepocházející z českého území. Ve finále jsou místní zemědělci pomyslně vyhnáni z českých velkoobchodů a odsouzeni k prodeji v maloobchodech, nebo výrazně pod cenou.

Občané, kteří navštěvují farmářské trhy, či využívají nákup potravin přímo od zemědělců, se jistě shodnou na viditelně vyšší kvalitě těchto produktů. Ano, jablka nejsou tak naleštěná jako v obchodě a kuře není tak velké jako v chladničkách. Ale tak vypadá opravdové ovoce a kuře nenapuštěné vodou, aby na pultech obchodů vypadalo masitěji. Výhodou využívání služeb zemědělců je prokazatelný původ, čerstvost, kvalita, ale také podpora místních podnikatelů a ve větším měřítku i ekonomiky státu. Například Boháčková a kol. (2011) považují za hlavní důvod poskytování dotací zajištění potravinové bezpečnosti státu.

To si uvědomuje i dotázaná veřejnost z Kolínska, která podporuje nákup přímo od zdroje (viz obrázek č. 19) a když už nakupuje v obchodech, alespoň dává přednost převážně českým

produktům před těmi zahraničními (viz obrázek č. 21). Možná kdyby měla veřejnost ještě větší zájem a nenechávala se ovlivnit vábivými reklamami a slevovými akcemi, nebyli by zemědělci tak závislí na dotacích a mohli by na své půdě hospodařit o něco svobodněji. Možná by se mohli více věnovat práci na poli, než aby seděli u stohu papírů potřebných pro úřady. Nesouhlasu zemědělců se situací napovídají i výsledky z obrázku č. 6, které ukazují, že naprostá většina z nich by dala před čerpáním dotací přednost rovnému trhu a poptávce odpovídající nabídce. Vinu můžeme připisovat také globalizaci, kdy se zemědělství stalo také doslova globálním a zemědělci jsou nyní závislí na vnějších podporách světa (Schmied, 2005). Ale jak uvádí Grega (2005), pokud jsou dotace jednou zavedeny, těžko se následně odstraňují. Jsem stejného názoru.

7 Závěr

Diplomová práce Dotační politika a její význam pro zemědělství v okrese Kolín se zaměřovala na problematiku dotací směřovaných do zemědělského sektoru. V práci byl představen tento důležitý výrobní obor, byl přiblížen systém dotací a došlo ke zhodnocení vlivu dotací na zemědělství. Byly stanoveny cíle práce a dvě hypotézy.

V rámci druhé části práce byla provedena dvě dotazníková šetření mezi zemědělci hospodařícími v okrese Kolín a mezi širokou veřejností žijící na tomto území. Z výsledných odpovědí byl získán celkový pohled zemědělců a obyvatel okresu na sledované téma.

Na základě výsledků z dotazníků vnímají zemědělci finanční podpory spíše skepticky a dali by raději přednost rovnému a nepokřivenému trhu, kdy by dotace nebyly třeba, nebo alespoň v co nejmenší míře. Nyní čerpá dotace každý zemědělec, a to nejčastěji ty evropské. Faktem zůstává, že i když jejich získávání a čerpání sebou přináší jisté obtíže a mnoho z dotázaných vyjádřilo nespokojenost s nastaveným systémem, tuto možnost vnímají jako přínosnou a v jistých situacích nápomocnou.

Mezi občany okresu bylo zjištěno, že většina z dotázaných využívá služeb místních zemědělců, ať už je to odkup potravin přímo z farmy, či v podobě samosběru. Na to navázalo i to, že dotázaná veřejnost dává přednost českým potravinám, a tím podporuje ekonomiku státu a české zemědělce.

Z dotazníkových šetření byly dále zjištěny odpovědi na stanovené hypotézy. První hypotéza, která říkala, že dotace poskytnuté zemědělským podnikům mají pozitivní vliv na jejich rozvoj, byla potvrzena. Má to své ale. I když se dotace jeví jako přínosné a někdy dokonce potřebné, nesou sebou určité podmínky a rizika, které zemědělci vnímají naopak negativně. Řeč je o administrativní zátěži, byrokracii, pokřivení trhu a ceně, která neodpovídá produktům.

Druhá hypotéza zněla, že nabízených dotací pro zemědělce je dostatek a s nabídkou jsou spokojeni. To se také z výsledků dotazníků potvrdilo a až na některé výjimky považují zemědělci aktuální nabídku za dostačující. Někteří navíc v odpovědích zmínili, do kterého směru se podle nich neinvestuje takové množství zdrojů, jaké by bylo potřeba a který směr jim naopak přijde nesmyslně podporovaný. Například někteří zemědělci, kteří se věnují mimo jiné i včelařství, což je jistě neméně důležitý zdroj potravin, zmínili nedostatek finančních podpor pro toto odvětví. Naopak ochraně životního prostředí je věnováno podle dotázaných zbytečně vysoké množství podpor.

8 Seznam použité literatury

Knižní zdroje

Amores A., Contreras I. 2009. New approach for the assignment of new European agricultural subsidies using scores from data envelopment analysis: Application to olive-growing farms in Andalusia (Spain). *European Journal of Operational Research* **193(3)**: pages 718-729.

Anania G., D'Andrea MRP. 2015. The 2013 Reform of the Common Agricultural Policy. Centre for European Policy Studies (CEPS), Brusel.

Baráková B. 2010. Financování společné zemědělské politiky Evropské unie se zaměřením na Českou republiku. Technická univerzita v Liberci, Liberec.

Bašek V., Divila E. 2008. Farm structure in the Czech Republic – Today and Tomorrow. *Research in Agricultural and Applied Economics*, Warsaw.

Bečvářová V. 2007. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno.

Beranová M., Kubačák A. 2010. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Nakladatelství Libri, Praha.

Bínek J., Svobodová H., Holeček J., Galvasová I., Chabičovská K. 2009. Synergie ve venkovském prostoru – Aktéři a nástroje rozvoje venkova. GaREP Publishing, Brno.

Blažek P., Kubálek M. 2008. Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a Středoevropské souvislosti. Nakladatelství Dokořán, Praha.

Boháčková I., Antoušková M., Brožová I., Červená G., Hudečková H., Lošťák M., Malá Z., Tomšík K. 2011. Finanční podpora zemědělství a regionálního rozvoje – vybrané aspekty. Powerprint, Praha.

Bojnec S., Latruffe L. 2013. Farm size, agricultural subsidies and farm performance in Slovenia. *Land Use Policy* **32**: pages 207-217.

Bureau JCh, Mahé LP. 2015. Was the CAP reform a success? *Economie Publique*, London.

Ciaian P., Kancs D., Gomez PS. 2015. Income distributional effects of CAP subsidies: Micro evidence from the EU. *Outlook on Agriculture* **44 (1)**: pages 19-28.

Coderoni S, Esposti R. 2018. CAP payments and agricultural GHG emission in Italy: A farmlevel assessment. *Science of the total environment* **627**: pages 427-437.

de Graaff J., Kessler A., Duarte F. 2011. Financial consequences of cross-compliance and flat-rate-per-ha subsidies: The case of olive farmers on sloping land. *Land Use Policy* **28(2)**: pages 388-394.

Disman M. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Nakladatelství Karolinum, Praha.

Divila E. 2004. Transformation debut of agricultural enterprises in the Czech Republic. *Politická ekonomie* **52**: pages 637-656.

Dočkal V. 2006. Perspektivy regionální politiky: šance pro ČR. Masarykova univerzita, Brno.

Feierabend L. 2007. Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Nakladatelství Stehlík, Volary.

Fischer T. 2012. Aging population in change – a crucial challenge for structurally weak rural areas in Austria. *European Countryside* **6(1)**: pages 9-17.

Fojtíková L., Lebieczik M. 2008. Společné politiky EU – Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku. C. H. Beck, Praha.

Glasgow N., Kulcsár LJ, Bolender BC, Arguillas MJ, Brown DL. 2008. Rural retirement migration. Springer, New York.

Green GP. 2007. Workforce Development Networks in Rural Areas: Building the High Road. Edward Elgar Publishing, Massachusetts.

Grega L. 2005. Ekonomická opodstatněnost podpory zemědělství. MZLU. Brno.

Henke R, Benos T, De Filippis F, Giua M, Pierangeli F, D'Andrea MRP. 2018. The New Common Agricultural Policy: How Do Member States Respond to Flexibility? *JCMS Journal of Common Market Studies* **56**: pages 403-419.

Janovská V., Šímová P., Vlasák J., Sklenička P. 2017. Factors affecting farm size on the European level and the national level of the Czech Republic. *AGRICECON*, Praha.

Jech K. 2008. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Nakladatelství Vyšehrad, Praha.

Juntti M. 2012. Implementing Cross Compliance for Agriculture in the EU: Relational Agency, Power and Action in Different Socio-Material Contexts. *Sociologia Ruralis* **52 (3)**: pages 294-310.

Kassim H., Lyons B., 2013. The New Political Economy of EU State Aid Policy. *Journal of Industry, Competition and Trade* **13 (1)**: pages 1-21.

Kleinhanß W., Murillo C., Juan CS, Sperlich S. 2007. Efficiency, subsidies, and environmental adaptation of animal farming under CAP. *Agricultural Economics* **36(1)**: pages 49-65.

Křováček J. 2016. Nová pravidla agrární politiky v praxi – Greening podmínkou pro čerpání plné možné výše dotací. ČZU, Praha.

Křístková Z., Ratering T. 2014. Potenciální distribuční efekty reformy Společné zemědělské politiky a vyvolaná strukturální změna. *Ekonomický časopis* **62 (5)**: pages 473-495.

Lefebvre M., Espinosa M., Paloma SGY, Paracchini ML, Piorr A., Zásada I. 2015. Agricultural landscapes as multi-scale public good and the role of the Common Agricultural Policy. *Journal of Environmental Planning and Management* **58**: pages 2088-2112.

- Léon Y. 2005. Rural development in Europe: a research frontier for agricultural economists. *European Review of Agricultural Economics* **32(3)**: pages 301-317.
- Matthews A. 2013. Greening agricultural payments in the EU's Common Agricultural Policy. Trinity College Dublin, Dublin.
- Meerburg BG, Korevaar H., Haubenhofers DK, Blom M., van Keulen H. 2009. The Changing role of agriculture in Dutch society. *The Journal of Agricultural Science* **147**: pages 511-521.
- Meyer C., Matzdorf B., Müller K., Schleyer Ch. 2014. Cross Compliance as payment for public goods? Understanding EU and US agricultural policies. *Ecological Economics* **107**: pages 185-194.
- Michalčáková A., Komínková M., Farkač M. 2015. Společná zemědělská politika EU v letech 2014-2020: informační příručka projektu AGRI ČR+. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Praha.
- Milenov P., Vassilev V., Vassileva A., Radkov R., Samoungi V., Dimitrov Z., Vichev N. 2014. Monitoring of the risk of farmland abandonment as an efficient tool to assess the environmental and socio-economic impact of the Common Agriculture Policy. *Elsevier* **32**: pages 218-227.
- Neumann P. 2004. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. *Oeconomica*, Praha.
- Osztrogonác I. 2008. Development of the Single Area Payments Scheme in the Visegrad Countries. *Problems of World Agriculture* **3(18)**: pages 78-86.
- Pechrová M. 2014. Impact of EU Membership on the Development of the Czech Agriculture. VŠB - Technical University of Ostrava, Ostrava.
- Penk J. 2001. Mimoprodukční funkce zemědělství a ochrana krajiny. Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR v Praze, Praha.

Pinho C., Varum C., Antunes M. 2015. Structural Funds and European Regional Growth: Comparison of Effects among Different Programming Periods. *European Planning Studies* **23(7)**: pages 1302-1326.

Plášil M. 2005. Co znamená pojem Cross-compliance? *Zemědělec* **13 (33)**: page 44.

Potužáková Z. 2010. Vliv Lisabonské strategie na trhy práce. *Oeconomica*, Praha.

Pšenčík J., Kouřilová J., Sedláček J. 2010. Analýza dotací v soukromém sektoru na bázi podniku. *Acta Oeconomica Pragensia*, Praha.

Punch KF. 2008. Základy kvantitativního šetření. Nakladatelství Portál, Praha.

Reynolds R., Sandrey R. 1990. Farming without subsidies: New Zealand's recent experience. New Zealand Ministry of Agriculture and Fisheries, Wellington.

Samuelson PA, Nordhaus WD. 1991. *Ekonomie*. NS Svoboda, Praha.

Schmidt J, Hauck J. 2018. Implementing green infrastructure policy in agricultural landscapes-scenarios for Saxony-Anhalt, Germany. *Regional Environmental Change* **18**: pages 899-911.

Schmied D. 2005. *Winning and Losing: The Changing Geography of Europe's Rural Areas*. Ashgate Publishing Ltd. Aldershot, Surrey.

Spěšná D., Drlík J., Nohel F., Pospěch P., Delín M. 2009. *Agrární trh práce*. Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha.

Střeleček F., Lososová J., Zdeněk R. 2009. *Vliv dotací na ekonomickou situaci českých zemědělských podniků: vědecká monografie*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice.

Svoboda J. 2009. *Vývoj hlavních typů dotací agrárního sektoru na úrovni regionu NUTS 1*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice.

Svobodová E., Bečvářová V., Vinohradský K. 2011. Intenzivní a extenzivní využívání přírodních zdrojů zemědělství ČR. Mendelova univerzita v Brně, Brno.

Swinnen J. 2015. The Political Economy of the 2014-2020 Common Agricultural Policy: Introduction and key conclusions. Centre for European Policy Studies (CEPS), Brusel.

Šrein Z. 1998. Hospodářská politika Evropského společenství. Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha.

Štolbová M., Hlavsa T., Hruška M., Kučera J. 2012. Hospodaření zemědělců v oblastech s přírodními omezeními po vstupu ČR do EU. Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha.

Tauer V., Zemánková H., Šubrtová J. 2009. Získejte dotace z fondů EU. Computer Press, a.s., Brno.

Tijanac L. 2018. Realisation of the Europe 2020 strategy and the structural funds allocation by thematic field of intervention in european regions. Ekonomski vjesnik **31**: pages 87-98.

Toman M., Codl S., Tuček P. 2012. České zemědělství očima těch, kteří u toho byli. Národní zemědělské muzeum Praha, Praha.

Tomšík K. 2009. Rozvoj venkova a lokálních ekonomik v Braniborsku. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice.

Věžník A., Konečný O. 2011. Agriculture of the Czech republic after accession to the EU: regional differentiation. Moravian geographical reports **19**: pages 50-62.

Vošta M. 2010. Udržitelný rozvoj venkovského prostoru České republiky v kontextu nástrojů Evropské unie. Acta Oeconomica Pragensia, Praha.

Žufan P. 2004. Společná zemědělská politika Evropské unie. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava.

Internetové zdroje

Bakucs LZ, Fertő I., Fogarasi J. 2007. Technical efficiency of Hungarian Farms before and after Accession. European Association of Agricultural Economists. Available from <https://ideas.repec.org/p/ags/eea100/162366.html> (accessed February 2020).

Bokusheva R., Kumbhakar SC, Lehmann B. 2012. The effect of environmental regulations on Swiss farm productivity. International Journal of Production Economics. Available from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925527311004038> (accessed February 2020).

Coldiretti. 2020. Fase 2, agricoltura italiana prima in Ue. Coldiretti. Available from <https://www.coldiretti.it/economia/fase-2-agricoltura-italiana-prima-in-ue> (accessed June 2020).

Český statistický úřad. 2006. Sociální vývoj: Ekonomická aktivita. ČSÚ. Available from https://www.czso.cz/csu/czso/13-2105-05-v_letech_2000_az_2004-4_3_ekonomicka_aktivita (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2013. Pracovní síly v zemědělství. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/20567009/212712k11.pdf/2f524737-dc32-46b2-bab8-da917d930dba?version=1.0> (accessed March 2020).

Český statistický úřad. 2013. Pravidelně zaměstnaní pracující v zemědělství podle věkových skupin. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614006.pdf/e552984b-ae5-4b04-a03c-c0b37f0cbf92?version=1.0> (accessed March 2020).

Český statistický úřad. 2013. Využití obhospodařované zemědělské půdy. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614017.pdf/d826cdf5-60cf-4fbd-a681-e1fa0a776a67?version=1.0> (accessed March 2020).

Český statistický úřad. 2013. Zemědělské subjekty podle právních norem. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614001.pdf/a185ce98-7112-4848-9fe7-fe880d30b8a8?version=1.0> (accessed March 2020).

Český statistický úřad. 2017. Spotřeba potravin a nealkoholických nápojů (na obyvatele za rok). ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/91232993/2701391901.pdf/23d4ddc7-23d6-4b1c-98fb-4c7ae458846f?version=1.1> (accessed January 2020).

Český statistický úřad. 2017. Stavby hospodářských zvířat – drůbež. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614021.pdf/d5fde845-2d80-42d3-ac05-995b25e8d1b2?version=1.0> (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2017. Stavby hospodářských zvířat – koně, ostatní zvířata. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614023.pdf/a81cfd46-e442-4eb9-89de-8a31a14fc043?version=1.0> (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2017. Stavby hospodářských zvířat – prasata, ovce, kozy. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614022.pdf/f2e0d429-2732-4f6e-b94f-6eae626c08fc?version=1.0> (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2017. Stavby hospodářských zvířat – skot. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/25404463/27016614020.pdf/c819ab0f-d16e-4133-8013-f7ad3164531b?version=1.0> (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2018. České zemědělství očima statistiky 1918-2017. ČSÚ. Available from <https://www.czso.cz/documents/10180/78834602/27021918.pdf/df8812aa-f530-4f43-83f7-7d56566ec3e3?version=1.0> (accessed February 2020).

Český statistický úřad. 2019. Meziokresní srovnání: Vybrané ukazatele ve Středočeském kraji a jeho okresech v 1. až 4. čtvrtletí 2019. ČSÚ. Available from https://www.czso.cz/csu/xs/meziokresni_srovnani (accessed January 2020).

Český statistický úřad. 2019. Vybrané ukazatele za okres Kolín. ČSÚ. Available from https://www.czso.cz/documents/11240/99266630/004_Kol1.pdf/f5fdc1f2-14a7-4e09-8d95-d52ce1a73664?version=1.21 (accessed January 2020).

Český statistický úřad. 2020. Charakteristika okresu Kolín. ČSÚ. Available from https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_kolin (accessed January 2020).

Dürr J. 2016. The political economy of agriculture for development today: the “small versus large” scale debate revisited. *Agricultural Economics*. Available from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/agec.12264/full> (accessed January 2020).

eAgri. 2013. Opatření. Evropská komise. Available from <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/opatreni/> (accessed March 2020).

eAgri. 2019. SZP pro období 2021-2027. Evropská komise. Available from <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/szp-pro-obdobi-2021-2027/> (accessed March 2020).

Emvalomatis G., Lansink AO, Stefanou SE. 2008. An Examination of the Relationship Between Subsidies on Production and Technical Efficiency in Agriculture: The 133 Case of Cotton Producers in Greece. *European Association of Agricultural Economists*, Sevilla. Available from <http://ageconsearch.tind.io/bitstream/6673/2/cp08em01.pdf> (accessed February 2020).

Janda K. 2009. The Roles of Commercial Credit and Direct Subsidies in Czech Agriculture During Early Transition. MPRA paper. Available from <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/17005> (accessed October 2019).

Jeníková V. 2016. Rodinné farmy v Rakousku? Specializace a zpracování! Asociace soukromého zemědělství ČR. Available from <https://www.asz.cz/cs/aktualne-z-asz/rodinne-farmy-v-rakousku-specializace-a-zpracovani.html> (accessed June 2020).

Křepelka J. 2012. Po letech útlumu nastává oživení. *Zemědělec*. Available from <http://zemedelec.cz/po-letech-utlumu-nastava-oziveni/> (accessed September 2019).

Malá Z., Červená G., Antoušková M. 2011. Analysis of the Impact of Common Agricultural Policy on Plant Production in the Czech Republic. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. Available from https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2011059070237.pdf (accessed January 2020).

Pauly M., Marquart M. 2018. Here's how Europe's biggest redistribution machine works. European data journalism network. Available from <https://www.europeandatajournalism.eu/eng/News/Data-news/Here-s-how-Europe-s-biggest-redistribution-machine-works> (accessed June 2020).

Státní zemědělský a intervenční fond. 2015. Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF). SZIF. Available from <https://www.szif.cz/cs/pgrlf?setCookie=true> (accessed March 2020).

Státní zemědělský a intervenční fond. 2014. Program rozvoje venkova 2014-2020. SZIF. Available from <https://www.szif.cz/cs/prv2014> (accessed March 2020).

Stejskalová L. 2010. Veřejná podpora. B.I.D services s.r.o. Available from <https://www.bids.cz/cz/konference/verejna-podpora-eu-nova-pravidla-prijata/272> (accessed November 2019).

Vesselinova N. 2017. V roce 2016 měli zemědělci rekordní zájem o programy podpory. PGRLF. Available from <https://www.pgrlf.cz/2017/01/20/pgrlf-v-roce-2016-meli-zemedelci-rekordni-zajem-oprogramy-podpory/> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2018. Cena půdy. VÚMOP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=stat&kind=cena&year=> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2018. Limity využití půd. VÚMOP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=stat&kind=h&year=> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2018. Stupně erozního ohrožení. VÚMOP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=stat&kind=seop&year=> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2018. Třídy ochrany ZPF. VÚMOP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=stat&kind=tro&year=> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2018. Základní charakteristiky BPEJ. VÚMOP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=stat&kind=pt&year=> (accessed February 2020).

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2019. Charakteristika BPEJ. VÚMOP. Available from <https://bpej.vumop.cz/21000> (accessed March 2020).

World Bank Group. 2019. Employment in agriculture (% of total employment). International Labour Organization. Available from <https://data.worldbank.org/indicator/sl.agr.empl.zs> (accessed February 2020).

Zachová A. 2019. Proč je rakouský venkov malebnější než ten český? Euractiv. Available from <https://euractiv.cz/section/evropske-finance/news/proc-je-rakousky-venkov-malebnejsi-nez-ten-cesky/> (accessed June 2020).

9 Seznam obrázků

- Obrázek č. 1 Do které věkové kategorie se řadíte? (1)
- Obrázek č. 2 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (1)
- Obrázek č. 3 Kolik členů pracuje ve Vašem podniku?
- Obrázek č. 4 Jakou plochu Váš podnik obhospodařuje?
- Obrázek č. 5 Jaké typy dotací využíváte, nebo jste již v minulosti využil?
- Obrázek č. 6 Čemu byste dal přednost: aktivnímu čerpání dotací, úlevám od poplatků (daní), nebo rovnému trhu (rovnost nabídky a poptávky)?
- Obrázek č. 7 Zaznamenali jste změny v zemědělství po vstupu do EU?
- Obrázek č. 8 Pokud jste zaznamenal změny v zemědělství po vstupu do EU, tak kladné nebo záporné?
- Obrázek č. 9 Vnímáte získání dotací jako složitý proces?
- Obrázek č. 10 Dokázali byste být bez čerpání dotací soběstační?
- Obrázek č. 11 Domníváte se, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady?
- Obrázek č. 12 Jste s nabídkou nabízených dotací spokojeni, nebo byste ji chtěli rozšířit?
- Obrázek č. 13 Do které věkové kategorie se řadíte? (2)
- Obrázek č. 14 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (2)
- Obrázek č. 15 Jste toho názoru, že jsou dotace pro zemědělce přínosem, nebo spíše negativem?
- Obrázek č. 16 Domníváte se, že jsou dotace v zemědělství nějak zneužívány?
- Obrázek č. 17 Myslíte, že by byly zemědělské podniky soběstačné, kdyby nečerpaly dotace?
- Obrázek č. 18 Pokud by Česká republika nečerpala dotace pro zemědělství z Evropské unie, myslíte, že by nás naše zemědělství uživilo?
- Obrázek č. 19 Využíváte služeb místních zemědělců (nakupování potravin přímo od zemědělce, bedýnkový prodej, samosběr...)?
- Obrázek č. 20 Prohlížíte si v obchodě země původu dané potraviny?
- Obrázek č. 21 Pokud si v obchodě prohlížíte země původu potravin, nakupujete raději potraviny českého původu, nebo zahraničního?
- Obrázek č. 22 Vážíte si práce zemědělců? Myslíte, že si zaslouží uznání?
- Obrázek č. 23 Jaké funkce podle Vás zemědělství plní?

10 Seznam zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
MZe	Ministerstvo zemědělství
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond
ČSÚ	Český statistický úřad
VÚMOP	Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy
BPEJ	bonitovaná půdně ekologická jednotka
HDP	hrubý domácí produkt
PRV	Program rozvoje venkova
SZP	Společná zemědělská politika
EAGF	z angl. European agricultural guarantee fund (v překladu Evropský zemědělský záruční fond)
EAFRD	z angl. European agricultural fund for rural development (v překladu Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova)
ERDF	z ang. European Regional Development Fund (v překladu Evropský fond regionálního rozvoje)
ESF	z angl. European Social Fund (v překladu Evropský sociální fond)
SAPS	z angl. Single Area Payment Scheme (v překladu přímé platby/jednotná platba na plochu)
LFA	z angl. Less Favoured Areas (v překladu: znevýhodněné oblasti)
LEADER	z angl. Liaison entre les actions economic rural (v překladu Propojování akcí hospodářského rozvoje venkova)

11 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro zemědělské podniky / soukromé zemědělce

Dotazník pro zemědělské podniky / soukromé zemědělce

Vážení agronomové,

Žádám Vás o vyplnění dotazníku zaměřeného na problematiku dotací v zemědělství, který bude sloužit pro vypracování mé diplomové práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas.

Anna Svobodová

Pokud není uvedeno jinak, vždy je platná pouze jedna odpověď.

1. Do které věkové kategorie se řadíte?

20-30 let 31-40 let 41-50 let 51-60 let 61 let a více

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

ZŠ SOU SŠ VOŠ VŠ

3. Kolik členů pracuje ve Vašem podniku?

1-5 6-10 11-15 16-20 21-30 31 a více

4. Jakou plochu Váš podnik obhospodařuje?

0-5 ha 6-10 ha 11 ha a více

5. Jaké typy dotací využíváte, nebo jste již v minulosti využil? (možno označit více odpovědí)

Dotace z EU Národní dotace Krajské dotace

6. Čemu byste dal přednost: aktivnímu čerpání dotací, úlevám od poplatků (daní), nebo rovnému trhu (rovnost nabídky a poptávky)?

Aktivní čerpání dotací Úlevy od poplatků Rovnost trhu

7. Zaznamenali jste změny v zemědělství po vstupu do EU?

Ano Ne

8. Pokud jste zaznamenal změny v zemědělství po vstupu do EU, tak kladné nebo záporné?

Kladné Záporné

9. Vnímáte získání dotací jako složitý proces?

Ano Ne

10. Dokázali byste být bez čerpání dotací soběstační?

Ano Ne

11. Domníváte se, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady?

Ano Ne

12. Pokud se domníváte, že čerpání dotací může mít na zemědělskou činnost i negativní dopady, uveďte jaké.

.....

13. Jste s nabídkou nabízených dotací spokojeni, nebo byste ji chtěli rozšířit?

S nabídkou jsem spokojen Nabízených dotací je nedostatek

Příloha č. 2: Dotazník pro veřejnost

Dotazník pro veřejnost

Vážení spoluobčané,

Žádám Vás o vyplnění dotazníku zaměřeného na problematiku dotací pro zemědělství, který bude sloužit pro vypracování mé diplomové práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas.

Anna Svobodová

Pokud není uvedeno jinak, vždy je platná pouze jedna odpověď.

1. Do které věkové kategorie se řadíte?

18-26 27-35 36-45 46-60 61 a více

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

ZŠ SOU SŠ VOŠ VŠ

3. Jste toho názoru, že jsou dotace pro zemědělce přínosem, nebo spíše negativem?

Přínosem Negativem

4. Domníváte se, že jsou dotace v zemědělství nějak zneužívány?

Ano Ne

5. Myslíte, že by byly zemědělské podniky soběstačné, kdyby nečerpaly dotace?

Ano Ne

6. Pokud by Česká republika nečerpala dotace pro zemědělství z Evropské unie, myslíte, že by nás naše zemědělství uživilo?

Ano Ne

7. Využíváte služeb místních zemědělců (nakupování potravin přímo od zemědělce, bedýnkový prodej, samosběr...)?

Ano Ne

8. Prohlížíte si v obchodě země původu dané potraviny?

Ano Ne

9. Pokud si v obchodě prohlížíte země původu potravin, nakupujete raději potraviny českého původu, nebo zahraničního?

Českého původu Zahraničního původu

10. Vážíte si práce zemědělců? Myslíte, že si zaslouží uznání?

Ano Ne

11. Jaké funkce podle Vás zemědělství plní? (možno označit více odpovědí)

Zdroj potravin Nabídka zaměstnání Udržení obyvatel na venkově
Dotváření vzhledu krajiny Smysluplné využití půdy